

FRONTISSA

Publicació semestral de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana

Juny 2023 - núm. 45

editorial

Acte commemoratiu del 20è aniversari de l'Institut Ramon Muntaner

L'IRMU, 20 anys

El 3 de juliol de 2003 es constituïa, al Mas de la Coixa de Móra la Nova, l'Institut Ramon Muntaner, fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana. S'havia arribat a un acord, debatut i pactat entre la Generalitat de Catalunya, per la part institucional, i la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, per la part associativa, que aleshores aglutinava menys de la meitat dels centres actualment federats.

Tirem enrere: la Coordinadora s'havia constituït com a federació de centres i instituts d'estudis l'any 1992, després d'un congrés celebrat a Lleida l'any anterior, en el qual un grup de centres d'estudis plantejaren la necessitat d'una associació federativa, de país gran i de cultura en majúscules. Si es va crear la CCEPC és perquè existien molts centres. Si és creava l'IRMU era perquè la CCEPC existia, perquè creixia constantment en nombre de centres associats, i perquè el govern de la Generalitat havia captat el potencial que representaven, el paper que feien localment i el valor del seu conjunt. S'hi va apostar amb convicció com ho han fet tots els governs que s'han succeït.

Tirem enrere. Si existien un bon nombre de centres d'estudis és perquè evidentment s'havien creat. Un model associatiu que es va anar construint en la postguerra, pausadament, temerosament amb les limitacions pròpies dels temps

que corrien. Un model que a la segona meitat dels anys setanta començava a expandir-se amb força, i ho ha fet fins al present. I la creació de centres d'estudis ha estat possible perquè en cada moment fundacional de cada un hi hagut persones que han confluït en la voluntat d'associar-se per tirar endavant projectes col·lectius. Des de l'any 2021 l'IRMU ha incorporat la Federació d'Ateneus, amb qui ens hem trobat com dos rius que sumen sense deixar de ser el que són.

Vint anys després podem constatar l'eficàcia i la rendibilitat de l'IRMU, una presència territorial constant i una imperiosa necessitat d'existir. Si ha estat possible és perquè hi ha persones, hi ha centres, existeix la CCEPC, la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià, i s'ha rebut l'escalf, la col·laboració i el suport de moltes entitats i institucions de tots els territoris, perquè des del govern de la Generalitat s'hi ha apostat sempre i perquè l'entesa entre els membres del patronat ha estat constant. I, finalment, una darrera raó fonamental: pel magnífic equip que ha dirigit, ha coordinat i ha donat cos i estructura a tota la seva complexa i dinàmica configuració de suport i de construcció cultural, des de la recerca, la difusió, el debat, la reflexió i el compromís.

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana
CCEPC

Premi Nacional de Patrimoni Cultural 2007

sumari

editorial	
L'IRMU, 20 anys	pàg. 1
des de la universitat	
El binomi inherent de la recerca	pàg. 2
una imatge, una història	
Tipus catalans al Rosselló. Les postals costumistes del primer terç del segle XX	pàg. 3
coneguem els centres d'estudis	
Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà	pàg. 4-5
ccepc	
Campanya de difusió	
IV Jornada d'historiografia local	pàg. 6
Adhesió de nous centres d'estudis	
Properes trobades territorials de centres d'estudis	pàg. 7
institut d'estudis catalans	
L'IEC Obert	pàg. 8
institut ramon muntaner	
IRMU, 20 anys: història d'un projecte col·lectiu	pàg. 9-10
l'entrevista	
Entrevista a Pere Pascual i Domènech	pàg. 11-13
la finestra	
150 anys de la Revolució del petroli	pàg. 14-15
museu	
L'Ecomuseu de les valls d'Àneu. Nous temps, nous models	pàg. 16-17
arxiu	
Els arxius comarcals de l'Alta Ribagorça i les Garrigues: nous arxius al servei de la ciutadania i les administracions	pàg. 18-20
resenyes i novetats	pàg. 21-23

El binomi inherent de la recerca

La investigació en el context local pot ajudar a identificar i resoldre problemes específics en àmbits tan diversos i importants com la salut, l'educació, la seguretat o el canvi climàtic. Així mateix, aquestes recerques poden ajudar a posar en valor disciplines humanístiques i socials, que analitzen el comportament i desenvolupament de comunitats humanes. Es tracta d'un coneixement que facilita a les autoritats locals prendre decisions informades i eficaces per millorar la qualitat de vida dels seus ciutadans. A més, la recerca local pot ajudar a desenvolupar estratègies per a l'aplicació d'innovacions tecnològiques i altres solucions que beneficiïn directament la població.

Però la importància de la recerca no només es limita a l'àmbit local més immediat. En les comarques, enteses com a part d'un territori interconnectat, la investigació esdevé crucial per al desenvolupament econòmic i social de les regions. A través de l'estudi dels recursos naturals, la cultura, la història i les tradicions, el patrimoni al capdavant, es pot establir també una estratègia per promoure el turisme i altres sectors clau de l'economia que impulsin i dinamitzin el territori. No hi ha cap mena de dubte que aquest pot ajudar a contribuir, en bona mesura, al coneixement i a la valoració d'una identitat de lloc pròpia i compartida.

Al nostre país, la investigació en l'àmbit local i comarcal és essencial per al desenvolupament i la millora de les nostres comunitats. Un bon exemple és l'aliança entre les universitats de la Xarxa Vives i l'Institut Ramon Muntaner amb l'objectiu de promoure la recerca local i comarcal. A hores d'ara, deu universitats del país s'han compromès a subscriure un conveni amb l'institut per tal d'impulsar la recerca de proximitat. En paral·lel, els ajuts Creu Casas Sicart, impulsats per la Xarxa Vives i l'Institut Ramon Muntaner, amb el suport del Departament de Recerca i Universitats de la Generalitat de Catalunya, cerquen promoure la recerca local i comarcal en connexió amb les universitats, amb l'objectiu de

connectar els centres d'estudis amb els departaments i els investigadors. En la darrera edició de la convocatòria s'han triplicat les sol·licituds a l'ajut i han sigut finançats un total de sis projectes que es desenvoluparan en sis comarques. Tot un exemple de cooperació i transferència de coneixement que es posarà al servei de la comunitat.

En efecte, el professorat universitari que col·labora i participa en aquestes recerques i les impulsa és cabdal per al desenvolupament local. Gràcies a la seva formació, trajectòria acadèmica i experiència investigadora, contribueixen notablement al desenvolupament de les activitats dels centres, així com a l'elaboració de projectes de recerca i publicacions especialitzades, que ajuden a posar en coneixement de la societat la realitat investigadora. Les seves aportacions ajuden a preservar la identitat cultural i la memòria històrica dels territoris i, al mateix temps, fomenten la consciència crítica i la participació ciutadana.

En l'actualitat, sembla que l'esfera acadèmica està cada vegada més centrada en la producció d'articles en revistes d'impacte editades en llengua anglesa, deixant de banda altres tasques que també són essencials per a la promoció de la nostra cultura, llengua i coneixement territorial. En aquest context, el treball dels professors universitaris en centres d'estudis locals i comarcals és una tasca que sovint passa desapercebuda o no és prou valorada. Diria que, en moltes ocasions, s'ha subestimat l'impacte d'aquest tipus d'estudis de manera errònia i injus-

ta, quan és igual d'important que la recerca globalitzada i internacional.

En aquest sentit, la Xarxa Vives d'Universitats té com un dels seus objectius promoure el reconeixement i la valoració d'aquesta tasca del professorat universitari. A través de la cooperació entre les universitats i aquests centres, es pot fomentar la transferència de coneixement i la participació activa del professorat en la vida social i cultural dels territoris. Per això, és urgent que les administracions actuïn reconeixent el treball del professorat universitari que fa tasques als centres d'estudis locals i comarcals, al voltant de 350 entitats en el conjunt dels territoris de parla catalana, coordinats sota el paraigua de l'Institut Ramon Muntaner.

Per a la Xarxa Vives és una prioritat defensar i promoure la recerca de proximitat des de la universitat. Això es pot aconseguir a través de la creació de programes de recerca especialitzats en entorns locals, com els ajuts Creu Casas, com també teixint aliances i complicitats entre l'esfera universitària, les institucions, les empreses i la societat civil. Cal combatre els estereotips que afirmen que la recerca de proximitat té menys prestigi o és menys important que la recerca internacional. La recerca de proximitat i en la nostra llengua és fonamental per a la comprensió dels problemes que afecten els nostres territoris i necessària per encarar els reptes que tenim com a societat, en plena sintonia amb el Pla d'Enfortiment del Català que promou el Departament de Recerca i Universitats.

En definitiva, s'evidencia que entre la recerca elaborada des del món acadèmic i la recerca produïda en els centres locals existeix una connexió inherent que cal fer valdre, al mateix temps que cal generar eines, des dels diferents àmbits implicats, per a garantir-la, avaluar-la i potenciar-la.

IGNASI CASADESÚS I OLUCHAS
SECRETARI EXECUTIU DE LA XARXA VIVES
D'UNIVERSITATS

Tipus catalans al Rosselló . Les postals costumistes del primer terç del segle XX

Entre els anys 1900 i 1925, per acotar un període, quan a França la carta postal té més popularitat i circulació, algunes impremtes d'Els Banys d'Arles i Palaldà, de Perpinyà, de Tarba (Alts Pirineus, Occitània), entre d'altres, van editar unes col·leccions de postals de tipus costumista en les quals es veien grups de pagesos, minyones, muletaires, bosquetans del Canigó... Altres mostren escenes de festeig, gent que van a buscar aigua a la font, reunions familiars en les quals els protagonistes van gairebé sempre vestits a la catalana. En conec una vintena d'exemplars diferents, amb textos en francès i català, o en francès i occità. La majoria dels actors duen la típica barretina, calça sota genoll, les espadenyes de vetes; les dones van amb el davantal i la típica còfia rossellonesa. També hi ha postals de venedores de rosquilles, amb parelles d'enamorats, etc. L'any 1810 la pastisseria Séguela-Combes dels Banys va inventar la famosa rosquilla coberta de sucre de llustre. La majoria de postals no deixen de ser fotografies d'estudi, ben agençades, davant una llar de foc, un carrer, una font, un camp, etc. També n'he vist d'editades a Catalunya, de la segona meitat del segle XX, en color, amb grups de balladors de sardanes o d'àpats amb carn a la brasa, etc.

Vistes amb perspectiva, el missatge que transmeten no sembla pas tan innocent. És cert que avui són documents etnogràfics, interessants per les escenografies que mostren, per la vestimenta dels actors, per les feines casolanes, pel parament de la llar, pels textos que algunes reproduïen. En una època en què la catalanitat dels Comtats del Nord reculava, que l'escola republicana centralitzava consciències, que periclitava el ruralisme, aquestes postals mostren i ridiculitzen grups de rossellonesos

i occitans que vivien en una mena de reserva índia, en llocs de muntanya del Vallespir, del Pirineu, els escenaris de les obres de Bosch de la Trinxeria. La plana del Rosselló ja era molt més francesitzada. El costumisme de l'època exalçava les «catalanades», poemes i cançons trivials escrites en un català-rossellonès que vorejava el «patuès», en la línia de la producció d'Albert Saisset. Un altre grup molt nombrós de postals mostren homes bevent vi a la regalada amb el porró («porrou»). També hi ha joves bevent la primera xirritada (xarrupada): «La regalade au pourrou». En aquesta visió estereotipada de la realitat, l'emblema de la catalanitat era el porró. Ja llavors la pagesia, el vi, la vinya, la sardana i la cargolada

eren els trets definitoris més indicats per mostrar les barreres i nivells culturals que llavors hi havia al Rosselló, on la nostra llengua i cultura tenia molts poques tribunes públiques i privades per expressar-se amb normalitat. Llegim un parell d'aquests peus de foto que figuren a les postals, escrites sempre amb unes gotes de picardia:

—Les bugaderes: «Apa, torsiú, boniques bugaderes / Ja sereu, un dia, ben bones feyneres».

—Lo paraigua de família: «moble preciós lo paraygua de família. Serveix per abrigar dues boniques minyones».

—Sí, ja n'en beureu d'aquesta aygua regalada, y vull que'l porró quedi agotat.

PEP VILA
INSTITUT D'ESTUDIS GIRONINS

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà

El Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà aplega investigadors i estudiosos de diferents branques del saber que centren les seves recerques i estudis en la comarca del Pla d'Urgell.

Breu història

A principis de 2008 un petit grup de gent, vinculat a la revista Barret Picat, de Linyola (Pla d'Urgell), llençava la idea d'aglutinar sota un mateix paraigua associatiu estudiosos/es i investigadors/es que tinguessin com a referent la recerca sobre el Pla d'Urgell. Al mes d'abril un grup força nombrós portà a terme una primera reunió, on es comprovà l'interès que generava la proposta i, posteriorment, es van concretar les bases per a la creació d'un centre d'estudis comarcals amb el nom de Centre de Recerques del Pla d'Urgell, al qual s'afegí l'arrel històrica de «Mascançà», antic nom d'aquesta zona de la plana de Lleida.

Sota la presidència de Jordi Soldevila, principal impulsor del projecte, la de Joan Yeguas i la del president actual, Jaume Suau, el Centre de Recerques ha anat incorporant estudiosos vinculats a activitats de recerca diverses, que han donat lloc a una pluralitat que permet abastar camps com la filologia, la geografia, l'art, la història, l'arqueologia, la biologia, la botànica, l'ornitologia, l'arxivística i la biblioteconomia, el dret, l'antropologia, l'educació, etc.

El 2010 es decidí ampliar la base amb la incorporació de la figura del soci, persones i institucions que amb una mòdica quota anual donen suport a les activitats del Centre de Recer-

ques i tenen dret a participar activament de la seva dinàmica de funcionament, a rebre la revista i, en el cas de les institucions (biblioteques, regidories...), a beneficiar-se d'una bossa de ponents i investigadors/es per organitzar conferències, cicles, xerrades, col·loquis, exposicions, estudis, etc. Actualment, la seu social és a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell, Carrer Tossal Blanc, 28, de Mollerussa.

Són quinze anys del Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà fent comarca, esdevenint motor de recuperació dels seus trets d'identitat i del seu patrimoni històric, cultural i natural, potenciant la voluntat dels estudiosos per aprofundir sobre la realitat del nostre territori des de diverses òptiques i sensibilitats, reivindicant el marc comarcal com a espai de vida compartit i fomentant l'autoestima i el coneixement entre els seus habitants. Una tasca gratificant que des del principi ha comptat amb el suport d'institucions com la Diputació de Lleida, el Consell Comarcal i els Ajuntaments de les poblacions de la comarca, especialment Mollerussa, i l'Arxiu Comarcal.

Objectius i principis del grup

Els objectius que defineixen el Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà estan plenament relacionats amb l'activitat de recerca i divulgació científica del patrimoni de la comarca, desenvolupada pels seus membres. Així doncs, una part important de la seva tasca va encaminada a promoure i difondre la recerca, facilitar l'intercanvi d'informació, co-

ordinar treballs conjunts, publicar o promoure la publicació d'investigacions, reivindicar els valors culturals i naturals de la comarca i animar les noves generacions que han decidit investigar sobre el Pla d'Urgell i donar-los suport.

Aquests objectius assenten les bases sobre uns principis que emmarquen les relacions entre els membres del centre i les institucions. Es respecta la pluralitat ideològica dels seus components i la seua llibertat però, com a entitat, està desvinculada de partits i d'ideologia política. La democràcia i l'assemblearisme són la base del grup, els càrrecs tenen una funció tècnica i de representativitat, no jeràrquica, i la identitat pròpia del grup es fonamenta en la catalanitat, per la qual cosa la llengua de relació és el català; per això s'estableixen i es potencien vincles amb entitats com la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), l'Institut Ramon Muntaner (IRMU) i altres.

Difusió i promoció del patrimoni comarcal

El Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà vehicula els resultats de les recerques per tres vies: la Jornada anual d'Estudis, les publicacions i la pàgina web (<https://mascança.cat>), eina principal per difondre les activitats pròpies de l'entitat i dels seus integrants i informar d'activitats d'interès cultural de la comarca.

La Jornada d'Estudis és la gran festa de l'entitat, que situa la investigació sobre el Pla d'Urgell en els estàndards generals de la recerca local.

Membres del Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà. 2023.

Edifici de l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell. 2023.

Portada del díptic de la jornada d'estudis celebrada a Vallverd. 2021..

La primera Jornada d'Estudis es portà a terme a Golmés el 14 de novembre de 2009 i, des de llavors, s'organitza cada any en un poble diferent de la comarca. Miralcamp, Bellvís, Linyola, Mollerussa, Torregrossa, Bell-lloc, Vila-sana, el Poal, Vilanova de Bellpuig, el Palau d'Anglesola, Vallverd i Barbens han estat municipis que ja han acollit l'organització de l'esdeveniment i hi han col·laborat. Aquesta itinerància pretén apropar les noves recerques sobre el patrimoni de la comarca als seus habitants.

Les ponències i comunicacions presentades a la Jornada es publiquen a Mascançà. Revista d'estudis del Pla d'Urgell, que és el mitjà per establir un pont entre els investigadors i el públic interessat a conèixer, amb més profunditat, el patrimoni que té a l'abast. Està estructurada en quatre

seccions: Estudis, on es publiquen els treballs de recerca; Marçalades, amb textos de creació inèdits; Ressenyes, on es fa ressum de les publicacions més destacades de l'àmbit plaurgellenc, i Crònica, espai propi del Centre de Recerques per publicitar les activitats desenvolupades al llarg de l'any.

La revista ha anat obrint-se camí en el món científic i actualment es troba referenciada en bases científiques com Carhus+, Latindex, Dialnet o MIAR i és consultable en línia al repositori RACO. La seva solidesa està avalada per un consell de redacció i un ampli consell científic. Els 13 números publicats fins ara han consolidat i convertit la revista en una referència obligada en la difusió cultural i patrimonial del territori.

Així mateix, la necessitat de donar sortida als estudis monogràfics

fets per membres del Centre de Recerques ha permès iniciar una línia de publicacions en format llibre, sota el nom de «Col·lecció La Boira». Tot i la joventut d'aquesta col·lecció, ja s'han publicat cinc volums.

Altres activitats: Jornades Europees del Patrimoni i Premis de Recerca de Batxillerat

Des de 1991 se celebren a Catalunya les Jornades Europees del Patrimoni, impulsades per l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural per iniciativa del Consell d'Europa i la Comissió Europea. Aquesta jornada té la finalitat de donar a conèixer i valoritzar el patrimoni cultural dels diferents pobles de la comarca. L'organitzador al Pla d'Urgell és el Centre de Recerques i, cada any, es realitza en el mateix poble on es duu a terme la Jornada anual d'Estudis.

El Premi als treballs de Recerca de Batxillerat respon a la voluntat d'animar l'alumnat dels instituts a desenvolupar recerques sobre la comarca i a despertar el seu interès pel món de la investigació. Els treballs són avaluats pel comitè científic, que actua com a jurat. Als guanyadors se'ls fa entrega d'un diploma de menció, un lot de revistes i publicacions de l'entitat i la inscripció gratuïta com a soci durant un any. Una ressenya dels treballs premiats, escrita pels mateixos alumnes, es publica a la revista.

TON SOLÉ BONET

Jornada Europea del Patrimoni al Palau d'Anglesola (El Pla d'Urgell). 2020.

Campanya de difusió

En aquests moments són cent trenta-cinc els centres d'estudis adherits a la Coordinadora de Centres d'estudis de Parla Catalana, un nombre que ha anat augmentant any rere any. Ens adonem però que actualment el nombre de centres d'estudis en funcionament i que no formen part de la CCEPC és aproximadament el mateix que el dels centres federats..

Els motius i les vies per les quals una entitat s'adreça a la Coordinadora són diverses. A més, ens adonem que cada any es constitueixen nous cen-

tres d'estudis o entitats que amb una altra denominació, desenvolupen les mateixes activitats.

Aquest mes de juliol des de la CCEPC iniciem una campanya de captació de nous centres. Per a donar-hi suport i facilitar-ne informació, hem dissenyat i imprès un tríptic explicatiu que també us farem arribar als centres ja adherits juntament amb la tramesa de la revista Frontissa per si el podeu enviar a altres entitats de la vostra població o comarca. El document també el podeu trobar a la nostra pàgina web www.ccepc.cat.

IV Jornada d'historiografia local

El Sexenni democràtic i els límits de l'estat liberal (1860-1880)

Dissabte, 11 de novembre de 2023. Aula Magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (Plaça de la Catedral, s/n, Lleida).

Ja és a punt el programa de la Jornada d'historiografia local que cada dos anys té lloc a la seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. Per a aquesta IV edició hem triat la temàtica "El Sexenni democràtic i els límits de l'estat liberal (1860-1990)".

El Sexenni democràtic (1868-1874) resta, a cent cinquanta anys vista, com un dels períodes més interessants i complexos de la nostra vida política contemporània. L'assaig de regenerar i democratitzar la vida col·lectiva va anar acompanyat d'entusiasme i esperança, però també de crítiques i temor, i d'una pugna intensa en què diversos actors socials i institucionals van assajar fer prevaldre els seus ideals i interessos, dificultant així l'assentament d'un règim polític estable. En definitiva, s'estaven dirimint contenciosament els límits, la configuració, de la societat i l'estat liberal.

A partir de les ponències de diversos especialistes i en el marc més ampli de 1860-1880, període en què poden ser observades amb més perspectiva, la jornada proposa abordar algunes de les qüestions fonamentals que es van plantejar en el Sexenni. S'examinaran quines han estat i quines podrien ser les contribucions dels estudis locals i comarcals en la comprensió de temes i aspectes com ara la Revolució de 1868, la I Repú-

blica, la tercera guerra Carlina, la mobilització i la representació polítiques, els poders locals, la conflictivitat social o el context cultural, entre d'altres.

La jornada, coordinada per David Cao (Universitat de Barcelona), està organitzada per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, l'Institut Ramon Muntaner i l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida. Compta amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Àmbits

1. La política. El nou escenari polític. Els comportaments electorals i l'opinió pública. El republicanisme i el carlisme. El poder local i l'administració municipal.

2. La societat. Les elits. La qüestió social i l'obrerisme. L'àmbit rural i l'àmbit urbà.

3. La cultura. Les institucions culturals i el món educatiu. La sociabilitat.

Ponències programades

"Entre l'esperança i el temor. La Revolució de 1868 i el Sexenni democràtic en l'àmbit local: aspectes polítics, comportaments electorals i opinió pública". Gemma Rubí Casals (Universitat Autònoma de Barcelona).

"La possibilitat republicana: de l'expectació a l'experiència d'un anhel polític". Ester Garcia Moscardó (Universitat de València).

"La Catalunya catòlica i carlina en temps de revolució". Lluís Ferran Toldano González (Universitat Autònoma de Barcelona).

"La política municipal: personal polític electe, relacions de poder, administració i reforma". Pere Salas Vives (Universitat de les Illes Balears).

"Societat i estat liberal. Elits, burgesies i classes mitjanes a l'àmbit rural i a les ciutats". Joaquim M. Puigvert Solà (Universitat de Girona).

"Qüestió social, protesta i obrerisme". Catalina Martorell Fullana (Biblioteca Municipal de Palma).

"El teixit cultural i el context educatiu". Quintí Casals Bergés (Universitat de Lleida).

"Espais d'oci, relació i comunicació per a una nova societat". David Cao Costoya (Universitat de Barcelona).

Conclusions a càrrec de Núria Sauch. (Institut Ramon Muntaner).

Es pot consultar i descarregar el programa detallat a www.ccepc.cat

Inscripció i dinar gratuïts, prèvia inscripció a: ccepc@iec.cat Termini per a fer les inscripcions: 2 de novembre de 2023.

Adhesió de nous centres d'estudis

Centre d'Estudis Llacunencs (CELL)

Entitat creada el 2020. Adreça: c/ Major, 6. 08779 La Llacuna (Anoia). 180 socis.

Accions per afavorir la cultura de La Llacuna en tots els seus aspectes. Publicació de la revista de notícies Ancosa, butlletins i monografies. Organització de col·loquis, conferències, exposicions... Convocatòria de concursos de fotografia. cell.llacuna@gmail.com <http://centrestudisllacunencs.blogspot.com/>

Centre d'Estudis – Arxiu Vilabesòs

Entitat creada el 2022. Adreça: c/ Sant Adrià, 101. 08030 Barcelona (Barcelonès). 40 socis. L'àmbit d'actuació són els barris de Bon Pastor i

de Baró de Viver de Barcelona.

Activitats principals: Recerca de fons documentals i fotogràfics dels barris de Bon Pastor i de Baró de Viver, conferències, taules rodones, co-gestió de l'espai museístic Cases Barates Districte de Sant Andreu – MUHBA Bon Pastor. Preveuen editar una revista. president@ceavilabesos.cat

Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya

Entitat creada el 1993. Adreça: Pl. Gaspar de Portolà, 1. 25610 Os de Balaguer (Noguera). 101 socis.

Àmbit d'actuació: Catalunya. Temàtica: tot allò relacionat amb el món campaner, campanològic i carillonístic. Edita les revistes anuals El

Batall i El Jou. info@campanes.cat
www.campanes.cat

Trobareu totes les dades, enllaços i geolocalització dels 135 centres adherits a www.ccepc.cat

CELL
CENTRE D'ESTUDIS LLACUNENCS

CEAV

Centre d'Estudis - Arxiu Vilabesòs
Baró de Viver- Bon Pastor

Properes trobades territorials de centres d'estudis

XVI Trobada de centres d'estudis de Lleida, la Franja, Alt Pirineu, Aran i Andorra.

Dissabte 15 de juliol a la ciutat de Lleida. Amfitrions: Amics de la Seu Vella de Lleida, coincidint amb la celebració dels seus 50 anys. Les sessions de la trobada tindran lloc a la Seu Vella (Sala de la Volta de la Canonja) i tractarà la temàtica del patrimoni hidràulic i hidrològic.

8a Trobada d'Entitats d'Estudis del Baix Llobregat. El Prat de Llobregat.

17 de setembre. Organitza: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Amfitrions: Amics del Prat. Dedicada a temes relacionats amb el patrimoni.

IV Jornada de recerca històrica dels barris de Barcelona.

30 de setembre al Born Centre de Cultura i Memòria. Temàtica: Barcelona en transformació. Camins de terra, aigua i ferro al Pla. IRMU i CCEPC col·laborem amb la Direcció del Sistema Municipal d'Arxius de l'Ajuntament de Barcelona, organitzador de la jornada.

XII Trobada de centres d'estudis del Camp de Tarragona, la conca de Barberà i el Priorat.

Seu de l'Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 28 d'octubre. Temàtica de la trobada: La patrimonialització dels cascs antics: una oportunitat?

20es Trobades Culturals Pirinenques.

Monestir de Sant Pere de Rodes,

28 d'octubre. Organitzada per setze centres d'estudis. Temàtica: La protecció del territori pirinenc, comprènent també a més de la natura, el seu contingut: patrimoni, cultura, tradicions, pobles, gent...

XVI Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme.

Sala Albéniz de l'Ajuntament de Tiana, 4 de novembre. «Les vies de comunicació terrestres i els mitjans de transport al Maresme». Organitzada per l'Arxiu Comarcal del Maresme, Tiana, recuperant la història, l'Ajuntament de Tiana, l'Institut Ramon Muntaner, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i el Consell Comarcal del Maresme.

L'IEC Obert

L'IEC Obert posa a l'abast de tothom 116 anys d'història de cultura catalana

L'Institut d'Estudis Catalans, amb l'impuls de la Fundació "la Caixa", posa a l'abast de la ciutadania el coneixement elaborat des del 1907, any de creació de l'Institut. El repositori digital IEC Obert (<https://iecobert.iec.cat>), reuneix milers de documents d'una gran diversitat de temàtiques i personatges. L'IEC Obert també ofereix una gran varietat de fonts: documents històrics, revistes científiques, el patrimoni artístic de l'IEC i àudios i vídeos sobre les activitats de l'IEC. En una primera fase, hi ha disponibles més de 120.000 registres, dels quals 40.000 són en accés obert d'acord amb la legislació sobre la propietat intel·lectual.

Pel que fa als continguts, l'IEC Obert recull l'activitat científica, acadèmica i de divulgació duta a terme per l'Institut d'Estudis Catalans des de la seva fundació. Els continguts són de gran valor per a investigar i difondre la història, la cultura i la ciència catalanes. Hi destaquen els més de 30 fons personals i d'entitats (Lluís Nicolau d'Olwer, Josep de Calassanç Serra i Ràfols, Ramon d'Abadal, Antoni M. Badia i Margarit, Mercè Rodoreda, entre d'altres), documents històrics com les actes de les primeres reunions de l'IEC —la primera signada per Enric Prat de la Riba— i àudios com la presentació l'any 1995 del Diccionari de la llengua catalana o els discursos llegits en les sessions inaugurals dels cursos de les darreres dècades.

Àmbits: 3.000 monografies, 30.000 articles de revistes científiques,

Antigues calaixeres de les Oficines Lexicogràfiques de l'IEC. Font: Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ques, 30.000 registres de documentació generada per l'IEC, fons audiovisuals, 38 fons personals i d'entitats, altres fons bibliogràfics. Alguns exemples: obres completes de Pompeu Fabra, centenari de la visita d'Albert Einstein a Barcelona, 40è aniversari de la mort de Mercè Rodoreda.

L'IEC Obert és una plataforma amb una navegació simple i un sistema de consulta ràpid i potent, per la qual cosa està a l'abast de qualsevol usuari interessat en la història de la cultura catalana en general i de l'IEC en particular. Així mateix, és una plataforma de gran utilitat per a investigadors i especialistes.

El repositori digital es va iniciar l'any passat i s'anirà completant fins a l'any 2024. En la primera fase, s'ha creat la plataforma i s'hi han incorporat

monografies, revistes i vídeos. En la segona fase, amb la plataforma ja oberta, s'hi afegiran els programes de recerca i la primera fase de col·leccions de l'Arxiu de l'IEC. En la tercera fase s'hi incorporaran més col·leccions de l'Arxiu, de l'arxiu fotogràfic i del patrimoni artístic de l'IEC, que aplega dues-centes obres d'art, entre pintures i escultures.

La Fundació "la Caixa" impulsa la totalitat del projecte, que compta un pressupost total de 600.000 euros.

IRMU, 20 anys: història d'un projecte col·lectiu

Acte de constitució de l'IRMU. 3 de juliol de 2003

El dia 30 de juny es va presentar una projecció de videomapatge interior personalitzat al Mas de la Coixa de Móra la Nova en el marc de la VI Jornada Institut Ramon Muntaner-20 anys. La projecció s'inicia amb tot un conjunt de conceptes i imatges que serveixen per situar l'associacionisme cultural i que, posteriorment, se centra en els centres d'estudis i els ateneus, així com en les dues federacions que conformen el seu patronat juntament amb el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i la Federació d'Ateneus de Catalunya. La part final del videomapatge es dedica a l'Institut Ramon Muntaner, als seus vint anys i també al seu futur. Esperem haver assolit l'objectiu que ens havíem proposat: mostrar l'IRMU com la mata de jonc, imatge triada per representar-lo, que relliga persones, interessos,

entitats i col·lectius i que sota el seu aixopluc es fan més forts.

Si no vau poder assistir a les sessions programades al Mas de la Coixa, al llarg d'aquest any de commemoració es podrà visionar en tres poblacions més que es concretaran properament.

La preparació d'aquest projecte ha suposat la revisió de centenars de documents i fotografies, i amb això hem recuperat activitats, projectes i sobretot persones. Un repàs emotiu i revelador del que han estat aquests vint anys que, com vam fer en el cas dels quinze anys, ens ha portat de nou a escollir vint paraules resultat d'aquest exercici que ha suposat veure passar per davant la història de l'IRMU.

Persones: quan s'exposa quina és la missió principal de l'IRMU sempre parlem del suport a les entitats, i les iniciatives que proposem serveixen per generar eines que faciliten la seva activitat

ingent i també per donar-hi visibilitat. Però un tret diferencial important que caracteritza la manera com ho fem és que sempre es pensa en les persones que conformen les entitats. Passem de l'individual al col·lectiu i viceversa perquè som molt conscients de l'exercici de generositat que realitzen les persones que decideixen formar part de les entitats i compartir el seu temps pel bé col·lectiu.

Enyorança: sobretot de persones amb què hem compartit projectes i que ens han deixat, en alguns casos, massa aviat. També de projectes que van ser centrals durant uns anys però que es van acabar per donar pas a noves iniciatives.

Dedicació: molta. Sense una dedicació constant i molt decidida, molts dels projectes que s'han realitzat no serien possibles. Dedicació de les persones que han presidit i que han format part del patronat en diferents moments, del personal, i de les persones de les entitats que s'han implicat en moltes de les iniciatives que s'han proposat.

Estima: sense estima pel projecte, per la seva missió i pels valors de l'associacionisme hauria estat impossible fer-lo créixer i sumar al seu entorn.

Reconeixement: del paper important de centres d'estudis i ateneus en la construcció d'una societat crítica, compromesa, més sostenible i més preparada per fer front als reptes de la societat actual.

Patronat de l'IRMU. 2007.

Reunió telemàtica del patronat de l'IRMU durant la pandèmia. Juny de 2020

Reunió presencial del patronat de l'IRMU durant la pandèmia. Novembre de 2021

18 è Recercat 2022. Igualada

Creixement: de l'IRMU com a ens que s'ha anat adaptant per donar resposta als reptes que se li plantejaven i de les persones que formen part del seu equip i que han tingut l'oportunitat d'entrar en contacte amb moltes entitats i que han hagut de formar-se i adaptar-se.

Reptes: n'hi ha sempre i si no els busquem. Quan tens clara la missió, contínuament estàs pensant quines propostes posar en marxa per tal d'assolir-les, i els reptes aconseguits són graons que t'ajuden a continuar endavant.

Resiliència: davant una societat amb multiplicitat d'oferta i on la digitalització sembla que ens ha portat cap a la individualitat, les entitats s'han de reivindicar com a espais de sociabilitat, com a espais per a l'exercici dels drets culturals i com a abanderats de tot un conjunt de valors que són molt necessaris en el moment actual. A més a més, al llarg d'aquest vint anys les entitats i el mateix IRMU han passat per moments complicats socialment i ha estat possible resistir i recuperar-se per continuar.

Cooperació: ha estat un dels valors presents en el conjunt de la nostra acció. No només perquè l'hem propiciada entre les entitats sinó perquè l'hem practicada i convertida en un dels nostres signes d'identitat.

Escolta activa: és a dir, estar atent a les necessitats i neguits i donar-hi res-

posta. Ser propositius però sempre des de l'escolta, des de l'acompanyament.

Respecte: des de l'IRMU hem estat sempre molt respectuosos amb les persones i entitats que hem anat trobant i d'aquesta manera també ens hem guanyat el respecte d'aquells amb qui hem compartit projectes. Fes amb els altres el que vols per a tu és la manera com entenem la base de la nostra feina.

Persistència: la constància i persistència han presidit la nostra activitat. Actualment estem habituats a buscar el resultat immediat però hi ha projectes que necessiten temps, seguiment i molta dedicació. Sempre ho hem tingut present.

Connector: l'IRMU s'ha convertit en un connector d'entitats i de persones, cosa que afavoreix la construcció de projectes de manera col·lectiva i plural.

Referent: l'experiència d'aquests vint anys i les relacions que s'han establert l'han convertit en un referent en relació amb els estudis locals i amb la gestió cultural.

Riquesa: la transversalitat i la interdisciplinarietat que caracteritzen les entitats les fa plurals i els confereix un gran valor social. La suma de tot això explica el ric pòsit cultural que generen.

Vida cultural: és el marc de referència per a planificar les nostres actuacions i per a acompanyar les entitats en les seves accions. Hem de posar la vida cultural de les persones al centre, tant la dels nostres associats/des com la dels que volem que s'incorporin a les nostres entitats. La cultura és fonamental en la vida de les persones i es manifesta de moltes maneres. Les entitats han d'oferir-se com a espais oberts.

Casa: el Mas de la Coixa com a símbol d'un espai compartit que es construeix des de la col·laboració i que dona

aixopluc a necessitats i propostes.

Invisible: l'IRMU com a fil invisible que va teixint comunitat cultural. Un fil invisible fort però discret que relliga.

Present: una de les nostres virtuts ha estat la presència, sempre que ha estat possible, en tots aquells espais i esdeveniments en què s'ha sol·licitat. Sabem la importància d'acompanyar les entitats i per aquest motiu la nostra presència arreu de l'àmbit lingüístic ha estat constatat i diversa. Sense anar més lluny, i a tall d'exemple, aquests darrers mesos hem estat a Ceret, Lloret de Mar, Sa Pobla, Guardamar de Segura, Llardecans, Lleida, Móra d'Ebre, Andorra la Vella, Barcelona, Girona o la Sénia, entre d'altres. I intentarem continuar-ho fent per molts anys.

Futur: l'associacionisme cultural és imprescindible i contínuament ha de generar projectes nous per respondre als interessos de la societat; i l'IRMU és estratègic si es vol reforçar dos col·lectius fonamentals per al conjunt de la comunitat cultural de l'àmbit lingüístic com són els centres d'estudis i els ateneus.

Tots aquests conceptes són el resultat de revisitar documents i imatges d'aquests vint anys. Gràcies a totes les persones que han contribuït a la construcció de l'IRMU. Encarem els propers anys amb molta il·lusió i responsabilitat perquè som conscients de la repercussió de la nostra activitat. Esperem continuar compartint amb vosaltres l'IRMU. Som IRMU: societat compromesa, acollidora, crítica i culta. Fils necessaris d'aquest mosaic cultural que teixim junts i on tothom té el seu lloc i és necessari en la construcció d'una societat oberta, rica i plural.

M. CARME JIMÉNEZ FERNÁNDEZ

DIRECTORA DE L'INSTITUT RAMON MUNTANER

Sessió de treball del personal de l'IRMU. 2022

Pere Pascual i Domènech

Pere Pascual i Domènech va obtenir el premi Recercat 2022 a la persona vinculada a un centre d'estudis, ex aequo amb Josep Campmany. Pere Pascual ens va deixar el passat 19 de febrer als 77 anys. Hem substituït l'entrevista que acostumem a fer als premiats del Recercat per dos articles que reflecteixen la seva obra historiogràfica, entrellaçada entre la recerca en l'àmbit local i la universitària.

Pere Pascual Domènech i la historiografia local de l'Anoia

Pere Pascual Domènech (1945-2023) ha estat un historiador important en l'estudi del procés d'industrialització de Catalunya i d'Espanya, però també un historiador cabdal per a l'estudi local d'Igualada i la comarca de l'Anoia, sense que aquestes dues facetes estiguin deslligades.

Els seus primers estudis locals, el 1980 i 1981, es van fer a partir de la documentació del Mas Gallardes (a Sant Martí de Tous) i de la casa Brugués (a Castellolí), en els quals va analitzar amb precisió la fi del món pagès tradicional en el segle XIX, a les acaballes del règim senyorial, i la implantació dels nous fluxos econòmics que va comportar la incipient revolució liberal. A aquest tema hi va tornar vint anys després, el 2000, amb els dos volums dedicats a Els Torelló. Una família igualadina d'advocats i propietaris. Els Torelló van ser una de les nissagues més poderoses d'Igualada els segles XIX i XX i representaven l'altra cara del que ja havia vist a les masies tradicionals. Els Torelló començaren com a paraires però a partir del segle XIX es dedicaren a l'advocacia, s'implicaren a la política local i invertiren en terres que eren cultivades per tercers; van ser un gran exemple de com l'emergent burgesia de les ciutats industrials va esdevenir també terratinent dins la nova agricultura comercial del segle XIX. Així, els Torelló promovien la revolució liberal de caire conservador a Igualada mentre que a Sanaüja i a Torà, entre altres indrets, actuaven com els nous propietaris que estaven substituint els antics senyors d'origen feudal.

Pere Pascual. Foto: Carmel·la Planell

Seguint Pierre Vilar i Jaume Torras, Pere Pascual entenia que una de les bases del desenvolupament econòmic de la Catalunya contemporània havien estat els fabricants sense fàbrica i totes les manufactures que en els segles XVII i XVIII evolucionaren cap a les fàbriques del XIX. Igualada va ser una de les ciutats mitjanes en les quals aquest procés és més evident i es pot individualitzar en persones i indústries concretes. A estudiar i a explicar tot això es va dedicar Pere Pascual a partir del 1990. Durant més de trenta anys, sol o amb col·laboradors del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, va estudiar diverses nissagues familiars, indústries de caràcter singular i sectors industrials sencers (en especial el tèxtil i el d'adob de pells). Tot això sense oblidar les infraestructures en què es recolzava la nova economia, com eren l'aprovisionament de carbó per als vapors, el transport per ferrocarril, l'arribada de l'electricitat i les característiques de les noves xarxes de comercialització.

Pere Pascual va estudiar aquests temes parlant de censos, d'edificis, de testaments, de societats anònimes, de clots i telers, però sempre emmarcant-los en l'evolució econòmica i política general del país que alhora ell també estava estudiant a la universitat, en especial amb les seves investigacions sobre el ferrocarril i el sistema financer.

Tota aquesta producció local té l'inici i el final en dos llibres fonamentals i complementaris. El 1991 va publicar *Fàbrica i treball a la Igualada de la primera meitat del segle XX* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) i el 2022 *El Rec d'Igualada* (Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada). Al primer llibre s'explicava el funcionament i l'evolució de la indústria cotonera local entre 1900 i 1938, els anys de màxima expansió. El tema es presentava de forma polièdrica i global: calia entendre com eren les fàbriques (i aquí s'inicià la seva obsessió per reconstruir el funcionament de les empreses a partir dels plànols dels edificis), quin era el procés de fabricació (màquina a mà-

Pere Pascual: Foto: Carmel·la Planell

quina i ofici a ofici), quins eren els resultats econòmics tant per a l'empresa com per al sector, quins eren els salaris dels treballadors i com es feia la comercialització dels teixits. Aquesta visió omniscient era innovadora i obria nous camins d'investigació que caldria resseguir els anys següents.

El seu darrer llibre, *El Rec d'Igualada*, tancava el cicle per diferents raons. Des del punt de vista historiogràfic és el compendi de tot allò que s'havia investigat i no sempre publicat des del 1991, juntament amb altra gent. Però també representa una altra forma d'estudiar el fet econòmic: ara el focus no és una indústria sinó tot un barri, el barri del Rec d'Igualada, en el qual es cavalquen i complementen els principals sectors econòmics locals, des dels pagesos i els seus horts fins a les indústries ancestrals d'adobar pells i els nous vapors tèxtils, tot plegat dins d'un espai urbà aparentment caòtic i mal estructurat.

Entre aquests dos llibres cabdals Pere Pascual va publicar una quinzena de llibres i d'articles més. Tots són estudis monogràfics que, a partir d'investigacions aparentment molt restringides, donen llum sobre grans aspectes de l'evolució econòmica, social i urbanística de les ciutats industrials. A l'antic estudi de la família d'advocats Torelló després hi va afegir l'estudi, entre d'altres, dels fabricants d'indianes Fàbregas i Mas, els industrials cotoners Vila i Castells, els blanquers Mateu i Carles i el prestador Rosés. També va estudiar el funcionament del molí de l'Abadia, les condicions dels habitatges obrers

durant el segle XIX i l'establiment de l'electricitat a principis del segle XX.

Com a resultat dels seus treballs, Pere Pascual es convertí en un reivindicador de la importància de conservar i mantenir el patrimoni arquitectònic industrial, en el seu sentit més ampli. Enmig de les grans transformacions urbanístiques que el nostre país ha patit els darrers trenta anys, Pere Pascual va teixir aliances amb gent de diferents ideologies i classes socials per aconseguir el salvament de determinats elements arquitectònics bàsics per entendre la ciutat d'Igualada del passat i del present. Aquí cal destacar el seu treball a favor de dos elements. Per una banda, el rec i les adoberies, que són els seus edificis més característics, i, de l'altra, intentar evitar l'enderrocament de la fàbrica tèxtil de La Igualadina, un dels exemplars més importants a Catalunya de fàbrica d'estil manxesterià. Cal dir que si bé el futur del barri del rec avui en dia encara és ben incert, La Igualadina sí que es va salvar i l'ajuntament d'Igualada va comprar l'edifici i en va iniciar la rehabilitació, uns fets que en bona part són el resultat de la feina tossuda que Pere Pascual va desenvolupar al llarg d'un munt d'anys.

MIQUEL TÉRMENS
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Pere Pascual i Domènech (1945-2023): un acadèmic exigent, compromès i rigorós

Un dels elements més destacats de la trajectòria professional de Pere Pascual és la dificultat de separar la seva dimensió igualadina-anoienca de la de professor universitari i acadèmic de prestigi. La seva vocació com a historiador estava profundament arrelada al territori. Al mateix temps, Pere Pascual era un historiador de difícil adscripció. Era al mateix temps un historiador econòmic, un de social i un de polític. També coexistien en ell un industrialista i un agrarista. Era un historiador amb majúscules.

La forta influència de Joan Mercader i Riba, igualadí com ell, fou la porta que va obrir per començar una brillant carrera acadèmica. Als 24 anys va decidir emprendre els seus estudis universitaris d'història. Va haver de superar l'examen de majors de 25 anys, en no tenir el batxillerat. D'aquella prova es va derivar el seu primer contacte amb Josep Fontana, un dels seus mestres, i l'inici de la seva vinculació a la universitat. Així les coses, va començar Filosofia i Lletres a la Universitat Autònoma de Barcelona, on es va llicenciar el 1975, amb una tesi sobre la mineria a Espanya. La seva intel·ligència i la seva capacitat de tre-

Pere Pascual després de rebre el premi RECERCAT 2022 a Igualada.

ball van quedar ràpid evidenciades i li van oferir la possibilitat de fer de la història i de la seva recerca i ensenyament la seva forma de guanyar-se la vida.

Finalitzada la llicenciatura va encetar la recerca per a la seva tesi doctoral sobre el finançament dels ferrocarrils catalans. El títol de la tesi fou *El ferrocarril en Catalunya (1848-1866). Estudio sobre las causas que determinaron el colapso de los ferrocarriles catalanes como negocio capitalista*. El tema li fou suggerit per Jordi Nadal, un altre dels seus mestres. La recerca la va realitzar entre 1975 i 1983. El 1984 va defensar la tesi i va obtenir l'excel·lent per unanimitat, cum laude i premi extraordinari del curs 1983-84. La seva principal aportació, tot cobrint un sorprenent buit, fou documentar el protagonisme del capital propi en la creació de la xarxa ferroviària catalana. En aquella tesi no hi faltava res, hi era absolutament tot sobre el tema. I el més important, res era sobrer. Tot encaixava, tot tenia motiu de ser-hi. Anys després, la seva tesi fou la base de dos llibres: *Los caminos de la era industrial. La construcción y financiación de la red ferroviaria catalana* (1999) i *El ferrocarril a Catalunya (1848-1935). Una història de la seva explotació* (2 vol., 2016). Als llibres cal afegir diferents articles sobre el tema i aproximacions a la modernització del sistema viari català durant el segle XIX. Això podria fer pensar que Pere Pascual era un historiador del ferrocarril, però res més lluny de la realitat. Els ferrocarrils foren una eina més en un ric esquema d'anàlisi del desenvolupament català del segle XIX i el paper desenvolupat per la burgesia.

Després de casar-se amb Isabel Vidal, suport vital, va obtenir una plaça a un banc, que la seva vocació universitària li va fer rebutjar i acceptar una plaça de «professor no numerari» a la UAB. A l'Autònoma va impartir docència entre 1981 i 1986, en un departament encapçalat per Jordi Nadal. El mateix Dr. Nadal, retornat al llavors departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona, el va reclutar per contribuir a aquest nou projecte científic investigador i docent. El 1986 s'hi va incorporar com a professor titular i el 1992 en va esdevenir catedràtic. Pere Pascual va ocupar diferents càrrecs en el departament, i va esdevenir referent en la seva gestió

i renovació fins a convertir-lo en un centre d'excel·lència investigadora i de compromís pel rigor. Les seves classes de grau i de doctorat van esdevenir mítiques al departament i a la facultat per la seva capacitat memorística i facilitat per enlluernar amb la profunditat dels seus plantejaments. I ho va fer fins a la seva jubilació el 2015.

El seu entorn immediat, Igualada i la comarca de l'Anoia, foren el primer maó per a la construcció d'una interpretació de la història de Catalunya del segle XIX caracteritzada per la seva riquesa. Malgrat la seva saviesa enciclopèdica, la seva aproximació al treball històric no tenia res d'erudició estèril. Tant els seus treballs escrits com cadascuna de les seves classes eren peces d'aquesta interpretació complexa, multidimensional. Aquest plantejament de la realitat històrica espanyola i catalana sorprenia per la facilitat i elegància amb què els arguments s'entrellaçaven. El resultat era un tot coherent i sòlid. Els seus referents teòrics i metodològics esdevenien òptics que multiplicaven el potencial explicatiu d'una font o d'una lectura que per algú altre hauria irrellevant. Darrera d'això hi havia un compromís total i absolut amb el seu ofici, el d'historiador. Pere Pascual deixa clara la riquesa dels seus plantejaments a *Agricultura i industrialització a la Catalunya del segle XIX. Formació i desestructuració d'un sistema econòmic* (1990), obra prologada per Josep Fontana. Tot i ser un recull d'articles prèviament publicats, aquest llibre té una gran coherència i ambició. Personalment, crec que és un dels textos de referència de la historiografia catalana. Fontana afirma en el pròleg que és «ple d'idees noves i enriquidores». L'objectiu del treball era «elaborar una visió de conjunt de les interaccions i de la dinàmica dels elements constitutius» del sistema econòmic català. Parteix d'una anàlisi micro d'una masia anoienca per centrar-se en la industrialització i el desenvolupament agrari, tot estudiant l'articulació del mercat interior i el protagonisme de la modernització de la xarxa viària i la construcció dels ferrocarrils.

Els ferrocarrils foren per a l'historiador igualadí el mecanisme que el va portar a estudiar les finances privades i públiques del segle XIX i els afers monetaris. Diferents treballs en donen testimoni. Entre els primers destaquen «Les

Pere Pascual amb el seu darrer treball: *El Rec d'Igualada*. Foto: Pere Puig.

finances: el mercat financer i el sistema bancari català, 1844-1864» (1991). Sobre la segona temàtica mereix especial atenció «Oferta monetaria y financiación industrial en Cataluña: 1815-1860» (1992), signat amb Carles Sudrià i Lluís Castañeda. I a mig camí de les dues temàtiques, un article també amb coautoría amb Carles Sudrià, «Industrialización, desarrollo financiero y oferta monetaria en Barcelona a mediados del siglo XIX» (2008). L'objectiu era descobrir les vies de finançament de l'esclat industrial català i la seva interrelació amb l'economia en el seu conjunt.

L'estudi de la indústria, especialment la igualadina, fou un dels eixos de la seva recerca. Aproximar-se a Igualada era un mer mecanisme per entendre la dinàmica del procés a escala nacional. La crisi industrial de la capital de l'Anoia a la segona meitat del segle XIX exigia una explicació, necessitava ser enquadrada per desenvolupar les intuïcions apuntades per Jordi Nadal. La finalitat era entendre el conjunt del país a través d'Igualada i l'Anoia. Multitud de treballs d'abast igualadí i/o comarcal són de lectura obligatòria per entendre la industrialització catalana del segle XIX. Fora de l'àmbit igualadí, i en relació amb la indústria, destaca *El coure* (2 vol., 2008), amb autoría conjunta amb el Dr. Nadal, tema al qual també va dedicar alguns articles. Recentment, s'havia posat a treballar sobre el gènere de punt.

MIQUEL GUTIÉRREZ-POCH
CENTRE D'ESTUDIS JORDI NADAL
UNIVERSITAT DE BARCELONA

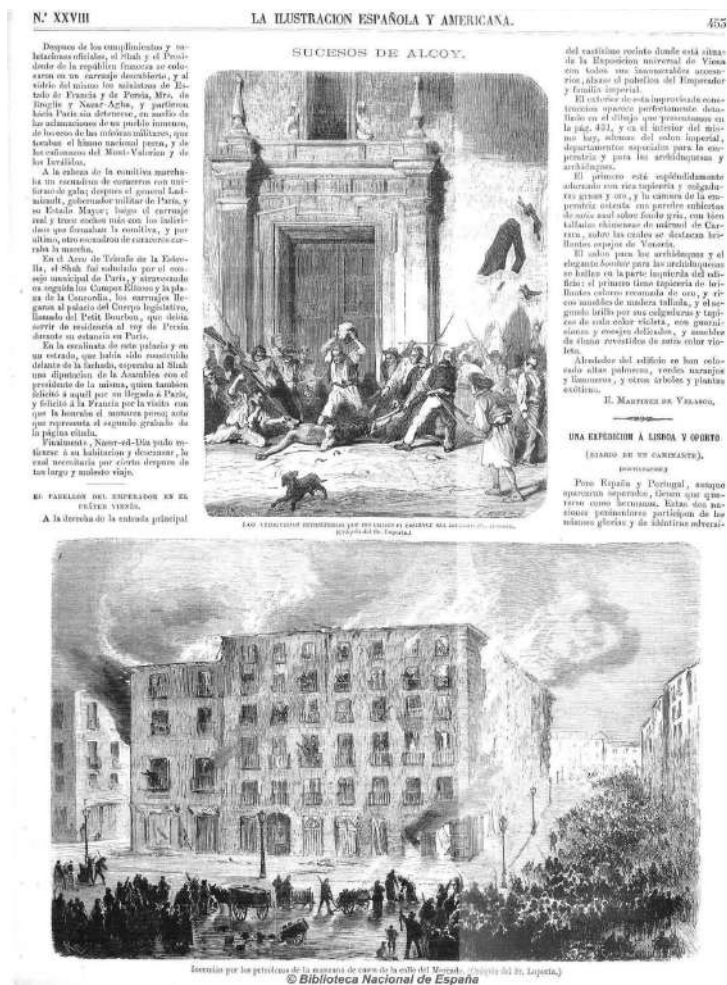
150 anys de la Revolució del petroli

Els internacionalistes van prendre el control d'Alcoi el juliol del 1873

Els darrers anys del segle XIX van ser temps convulsos políticament i socialment. Entre d'altres es va produir el trencament republicà que va tenir com a conseqüència l'alçament cantonal. Els republicans federals, els *intransigents*, van plantar cara als republicans moderats, els centristes, i van prendre el control d'una sèrie de ciutats sublevades. El 12 de juliol de 1873 es va establir el cantó independent de Cartagena i després els d'Alacant, Múrcia, Sevilla i València. La revolució internacionalista d'Alcoi, anomenada popularment com els fets del *Petroli*, coincideix en el temps, però poc té a veure amb el trencament intern republicà, ja que el moviment anarquista i obrer va tenir un paper fonamental. Entre les seues aspiracions no hi havia l'establiment d'un cantó republicà independent, sinó un trencament total amb el model establert amb motiu que els treballadors, majoritàriament anarquistes, canviaren la relació de poder entre els industrials i els obrers.

Els fets insurgents que van esdevenir a Alcoi tenien la seua raó de ser en les condicions de semiesclavitud en què vivien els treballadors, amb jornals miserables, especialment per a les dones i els xiquets, i les llargues jornades que arribaven a les setze hores, amb uns impostos cada vegada majors i unes condicions socials i sanitàries en què l'analfabetisme, la malnutrició i les malalties estaven a l'ordre del dia. Davant d'aquesta situació, els treballadors van decidir organitzar-se. Segons M. Cerdà (1980), un any després de la celebració del Congrés de l'Associació Internacional del Treball (AIT) a Barcelona el 1870, es va constituir a Alcoi la federació local. És per això que els internacionalistes, de caire anarquista, van disposar cada vegada de major representació a les fàbriques fins arribar eixe any als 1.700 afiliats. El 1873, en què tenen lloc els fets del *Petroli*, es van superar els 2.500 afiliats.

Una fita important va tenir lloc a Còrdova el 3 de gener de 1873. La ciutat va acollir la cloenda del Congrés de la

Federació Regional Espanyola de l'AIT, en la qual els internacionalistes van rebutjar les tesis de Marx i es van acceptar les anarquistes de Bakunin com ja s'havia fet un any abans en el congrés celebrat a La Haia. En aquest congrés hi va participar una comitiva alcoiana composta per Tomás G. Morago i Vicente Fombuena, entre d'altres. Una de les decisions més destacades que van prendre els anarquistes va ser la creació de la Comissió de Correspondència i Estadística, que es va instal·lar a Alcoi, i que va estar formada per Severino Albarracín, Miguel Pino, Francisco Tomás i l'alcoià Vicente Fombuena. Poc temps després van constituir la Junta Revolucionària d'Alcoi que va estar al capdavant dels fets del *Petroli*.

Els anarquistes alcoians van convocar una manifestació el 9 de març de 1873 en què més de 10.000 treballadors i treballadores de tots els sectors van recórrer els carrers fins a reunir-se a la

plaça de Bous, on tingué lloc l'assemblea en què es van determinar les seues reivindicacions: l'augment salarial i la reducció de la jornada de treball. A l'àmbit local es va donar la circumstància que l'alcalde republicà, Agustín Albors, pertanyia a la classe benestant. Davant la possibilitat d'una convocatòria de vaga general, el 7 de juliol va tenir lloc una nova assemblea no autoritzada a la plaça de Bous, que va estar convocada per la Comissió Federal de l'AIT establerta ja a Alcoi, o siga, l'òrgan central de decisió de l'AIT, i en què van participar més de 6.000 treballadors i treballadores. Ací es van concretar les reivindicacions obreres davant la vaga prevista: incrementar els sous un 20% i reduir la jornada laboral de 12 a 8 hores. Va haver-hi debat. Una part dels treballadors volien anar a la vaga, mentre que d'altres pensaven que era millor esperar. El posicionament d'Albarracín de convocar-la va ser el detonant que ho va accelerar tot. L'alcalde

Albors va ser informat de la decisió pels treballadors aquell mateix dia.

L'endemà, 8 de juliol, va tenir lloc la vaga general en què van participar tots els sectors. Els treballadors van aturar la producció de les fàbriques i es van concentrar en els carrers al mateix temps que la Comissió Federal de l'AIT repartia un fullet amb les seues reivindicacions que també van entregar a l'alcalde quan es van reunir amb ell a l'ajuntament. Li van demanar que actués d'intermediari entre ells i els empresaris amb motiu de millorar les seues condicions laborals. En canvi, aquell matí, l'alcalde va sol·licitar l'enviament urgent de tropes a Alcoi.

Els amos de les fàbriques no van acceptar les demandes dels obrers i aquests es van veure obligats a convocar una nova assemblea a la plaça de Bous el matí del 9 de juliol. Aquest dia van ser més de 10.000 els treballadors i treballadores que pacíficament van aturar la seua activitat. La principal decisió va ser continuar la vaga general i mobilitzar la massa obrera a una gran concentració davant l'ajuntament per exigir-ne la dimissió en ple. Així ho van fer. Una representació de la Junta Revolucionària es va reunir de nou amb el republicà Albors aquell matí per demanar-li la dimissió de l'ajuntament. No ho va acceptar i s'aquarterà en el consistori. No s'havien aconseguit cap de les demandes dels treballadors: reducció de jornada de 12 a 8 hores, increment del jornal en un 20% i dimissió del consistori. Amb l'objecte d'apacar els ànims que es vivien a la plaça de

l'ajuntament, Albors es va dirigir als obrers des del seu despatx, però no ho aconseguí. La guàrdia municipal vigilava la situació des del campanar de l'església de Santa Maria. Estaven armats. Albors va donar un tret en senyal d'avís i els guàrdies van disparar sobre la multitud que allí es concentrava. Fruit dels trets va morir un treballador i quatre van resultar ferits.

Va ser a partir d'aquell moment quan la revolució va prendre força als carrers a causa de la mala gestió que Albors havia fet davant la situació. És el que coneixem com els fets del *Petrolí*. Els obrers van construir barricades i van obstaculitzar el trànsit. També van accedir a les cases d'alguns industrials i es van armar amb les pistoles que tenien. A més, en van retenir alguns. A canvi de la seua llibertat van demanar una suma econòmica com a rescat, amb la qual fer front als jornals que els treballadors estaven perdent a causa de la vaga. L'alcalde Albors resistia amb un grup de guàrdies urbans a l'ajuntament mentre les tropes anaven camí d'Alcoi.

L'endemà, al migdia del 10 de juliol, els insurgents van aconseguir entrar per fi a l'ajuntament. Albors i els seus havien aconseguit escapar i refugiar-se a les cases contigües, a les quals havien accedit la nit anterior després d'haver enderrocat els murs que les separaven de la casa consistorial. En sentir-los, els revolucionaris van incendiar algunes de les cases utilitzant petroli per fer-los eixir. Van aconseguir arribar on era l'alcalde i el van treure al carrer i la multitud concentrada el va rodejar, disparar i apunyalat. Els obrers el consideraven el causant de no haver assolit les seues reivindicacions. Tot seguit va ser arrastrat pels carrers d'Alcoi fins a l'Hospital Civil. El seu epitafi estableix: «Agustín Albors Blanes, ex-diputado a Cortes. Muerto en su puesto de alcalde de esta Ciudad al ocurrir los sucesos de julio de 1873. Sus ensangrentados y mutilados restos se encuentran bajo esta losa».

Amb ell, el resultat final va ser de 16 morts: l'alcalde Albors, que va ser l'últim en morir; l'empresari, exalcalde i familiar seu Pedro Cort; el guàrdia civil Ildefonso Muñoz; els guàrdies municipals Jorge Antolí, Baltasar Blanes, José Rico, Francisco Martínez, Santiago Torregrosa, Francisco Abad i Vicente Cortés; els internacionalis-

tes Gregorio García, Ramón Cervera i Antonio Aracil; el conserge del club carlista José Pascual; el funcionari municipal Carmelo García, i el comercial Agustín Verdú.

La novel·la *la Júlia* d'Isabel-Clara Simó va popularitzar els fets del *Petrolí*.

La Junta Revolucionària va dirigir el rumb d'Alcoi durant els tres dies següents fins que va fugir de la ciutat. Sabien de l'arribada en breu de les tropes. Efectivament, el dia 13 el coronel Velarde va entrar a la ciutat sense trobar resistència. Havien negociat prèviament un acord de resolució del conflicte amb els insurgents. Tal com indica D. Fernández (2020), és a partir d'aquell moment quan va començar el procés judicial pels fets del *Petrolí*, en què van ser encausats 289 treballadors després d'haver-ne investigat un total de 711, dels quals pràcticament la meitat van ser acusats formalment de sedició i molts traslladats a peu a la presó del Castell de Santa Bàrbara a Alacant, on en van morir 20 per les condicions inhumanes en què estaven. Se'n va processar especialment a 13, que van ser considerats els caps dels fets, i d'aquests van ser 6 els acusats de la mort d'Albors. El principal inculpat fou Vicent Arques, un xiquet discapacitat de només 12 anys. Cap d'ells havia format part de la Comissió Federal de l'AIT ni de la Junta Revolucionària. No tenien proves, així és que l'any 1887 se'ls va absoldre de tots els càrrecs.

JORDI TORMO

CENTRE ALCOIÀ D'ESTUDIS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS CAEHA

Gravat inclòs en el llibre *La insurrección federal en 1873*

L'Ecomuseu de les valls d'Àneu. Nous temps, nous models.

L'Ecomuseu de les valls d'Àneu és un projecte que proposa la gestió dels recursos patrimonials locals com a motor de desenvolupament local. Foto: Ecomuseu de les valls d'Àneu

Des del juny de 1994, en que Casa Gassia com a cap de l'Ecomuseu obre al públic les seves portes, veu la llum —després de molts anys de gestació— un ambiciós projecte que pretén combinar la salvaguarda i gestió del patrimoni amb el desenvolupament local i territorial.

Ara, quan aviat farà els trenta anys de la inauguració de Casa Gassia, volem en aquest article presentar algunes reflexions sobre aquests anys de funcionament i sobretot, començar a marcar algunes de les noves línies de treball que ens permetin plantejar el futur, en el nou i complex context econòmic i social en el què ja estem immersos.

Alguns referents teòrics. El concepte de territori, la nova museologia i els museus de societat.

L'Ecomuseu de les valls d'Àneu neix sota la influència directa de la nova museologia francesa que es caracteritzava per definir un nou model de museus més implicats en el territori, en la població local i el seu desenvolupament. Aquesta concepció, que durant els anys vuitanta i noranta va estar molt activa i reivindicada des de la museologia catalana, ha marcat molts dels eixos teòrics d'aquest projecte.

Els ecomuseus es consideren com un indicador del desenvolupament d'alguns canvis revolucionaris que han afectat a la concepció moderna del museu. S'ha passat del museu edifici al museu territori, de la col·lecció d'objectes emmagatzemada i protegida al patrimoni comunitari col·lectiu i del públic visitant a la comunitat implicada en la gestió del patrimoni.

Com diu Jean Davallon¹ "los museos sólo pueden justificarse social y culturalmente en función de su destinatario: el público; o por decirlo con la nueva mueología, es la comunidad la que marca y consagra la razón de ser de estas instituciones como un instrumento de desarrollo cultural, social y económico a su servicio."

La recuperació del patrimoni local. Promoció d'un producte cultural conjunt i coordinat.

A partir de la recuperació i la posada en valor de diferents infraestructures i edificis històrics, repartits per tota la vall es proposa organitzar un producte cultural de qualitat, suggerent al visitant, i que aporti coneixement i també dinamitzi el territori.

En aquest sentit proposem un viatge en el temps i en l'espai per introduir, d'una manera real i participativa, al visitant en la cultura i les formes de vida de la zona.

Durant tots aquests anys, des de l'Ecomuseu hem creat una estructura d'espais visitables que aporten relats i històries de moments històrics diversos. Alguns exemples són:

- Casa Gassia d'Esterri d'Àneu, Casa museografiada originària del segle XVIII que ens permet introduir al visitant en la manera com s'organitzava la vida domèstica de principis del segle XX i com ha anat evolucionant fins a l'actualitat.

- La serradora d'Alós, on s'explica el món de l'explotació forestal quan la fusta era matèria primera insubstituïble, i il·lustra el procés que se seguia des que es tallava al bosc fins que era transformada en taules per a la construcció.

- El conjunt monumental de Son, format per l'església dels Sants Just i Pastor, el campanar llombard, el cloquer, el cementiri, i la torre del rellotge, antic comunidor per exorcitzar les tempestes. En el seu interior es pot veure el retaule, obra de Pere Espallargues, una joia del gòtic lleidatà del segle XV, i les excel·lents mostres romàniques del patrimoni moble.

Però poc a poc hem anat incorporant molts altres elements —alguns relacionats amb les esglésies romàniques o barroques de la vall— com el monestir de Sant Pere del Burgal o la vila closa d'Escaló, Santa Maria d'Àneu, Sant Joan d'Isil o Sant Pere de Sorpe i altres més etnològics o històrics com la formatgeria de Gavàs o la ruta dels búnquers de la Guingueta d'Àneu², entre d'altres.

Cadascun d'aquests espais ecomuseístics, que definim com a antenes o radials, són testimoni d'algun aspecte relacionat amb el present, el passat i el futur del territori. Des de l'Ecomuseu intentem organitzar-ne una oferta, promoció i gestió coordinada i treballar conjuntament amb

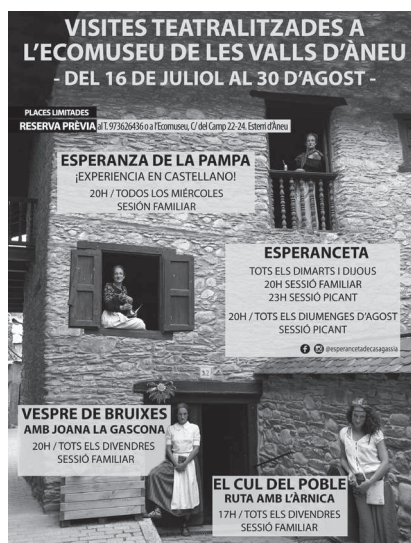

Casa Gassia d'Esterri d'Àneu és un dels espais visitables més emblemàtics de l'Ecomuseu de les valls d'Àneu. Foto: Ecomuseu de les valls d'Àneu

El paper dels i les guies és fonamental en el projecte. Foto: Ecomuseu de les valls d'Àneu

¹ Citat a Alonso FERNÁNDEZ, L. Introducció a la nueva museología, pàg. 126

L'Ecomuseu ofereix una gran varietat d'activitats per recuperar i posar en valor el nostre patrimoni cultural. Les visites teatralitzades o les activitats experiencials proposen noves maneres d'apropar-se al territori. Foto: Ecomuseu de les valls d'Àneu

els ajuntaments, el bisbat d'Urgell i la Generalitat de Catalunya en el seu coneixement, conservació i difusió.

En aquests darrers anys també hem incorporat, a més dels espais visitables, una bateria d'activitats experiencials que proposen noves maneres d'explicar, comunicar i d'apropar-s'hi i les formes de vida locals. S'han implementat projectes com el *Joc de Dames*, on volem explicar el patrimoni medieval en clau de gènere; les rutes d'etnobotànica, relacionades amb les bruixes, les creences o la salut; el Holmes (visites en clau detectivesca de diferents espais patrimonials) o el disseny de diverses visites teatralitzades a partir de la creació de personatges com l'Esperanceta (la divertida pubilla de Casa Gassia que d'una manera provocativa i trencadora ens proposa reflexionar sobre la realitat en què estem vivint), o la Joana la Gascona, que ens introdueix sobre el paper històric de la bruixeria al Pirineu.

La gestió d'espais expositius i museogràfics. La creació de nous relats.

A més de la gestió dels diferents espais ecomuseístics o radials, la majoria dels quals disposen d'elements museogràfics permanents, l'Ecomuseu de les valls d'Àneu disposa de diver-

sos espais expositius oberts que intenten generar nous relats i actualitzar discursos museogràfics.

Dins el projecte, disposar d'espais expositius no permanents és fonamental i ens permet la possibilitat d'utilitzar el discurs expositiu com un mitjà de recuperació del patrimoni local, de presentació de novetats, de generació de debat i una acció directa amb la població local. Les exposicions temporals ens permeten actualitzar i augmentar constantment l'oferta patrimonial i poder obrir noves línies de comunicació amb la comunitat.

Conclusions. Nous temps, noves necessitats, nous productes.

El nou context en la que estem plenament immersos fa que necessàriament obrim nous processos de reflexió sobre quin és el paper que hem de tenir els museus en la societat actual.

Aquesta reflexió, que ha d'anar acompanyada de propostes i accions concretes, passa també per la necessitat de buscar estratègies de racionalitat econòmica, cooperació entre sectors i de major eficiència en la gestió dels recursos. Cada cop més els museus ens hem de reinventar per donar resposta a un seguit de necessitats que ja van molt més enllà que la simple conservació i exposició d'unes col·leccions.

En aquest sentit, des de l'Ecomuseu aquesta reflexió passa entre altres temes per activar de nous recursos locals, trobar noves maneres de comunicar el

patrimoni, desenvolupar una reflexió profunda sobre les relacions entre patrimoni i turisme i crear noves estratègies de cooperació i treball en xarxa.

Tot i que el futur és incert, crec que continua essent important reivindicar el paper que els museus podem jugar en la millora de la societat, sobretot dins l'àmbit local. Potser caldrà canviar algunes de les regles de joc, repensar els projectes i assumir més funcions cara al territori que ens envolta, però sens dubte seria un error que ara perdéssim tota l'experiència acumulada i el treball que any rere any han anat desenvolupant aquestes estructures patrimonials.

Bibliografia

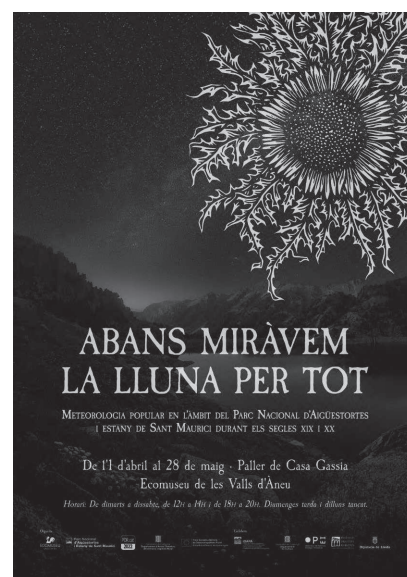
ALONSO FERNÁNDEZ, L. (2002). *Introducción a la nueva museología*. Madrid: Alianza Editorial..

HERNANDO, M. (2007). *El desenvolvament local*. Barcelona: UOC

ROIGÉ, X. (2007). "Del Museu d'etnologia al museu de societat", a: Mnemòsine. Barcelona: Associació de Museòlegs de Catalunya i Museu d'Història de Catalunya.

VICENTE, C. (2001). "Museus, Patrimoni, territori", a: Barcelona. Metròpolis mediterrània. Núm. 55, Ajuntament de Barcelona.

JORDI ABELLA PONS
ANTROPÒLEG DIRECTOR DE L'ECOMUSEU DE
LES VALLS D'ÀNEU.

La producció d'exposicions temporals itinerants és un bon recurs per donar sortida a les diferents recerques i investigacions. Foto: Ecomuseu de les valls d'Àneu.

2 Per a més informació dels diferents radials de l'Ecomuseu podeu consultar la plana web <http://www.ecomuseu.com>

Els arxius comarcals de l'Alta Ribagorça i les Garrigues: nous arxius al servei de la ciutadania i les administracions

Un dels aspectes més visibles i identitaris de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya són, juntament amb els professionals que hi treballen i els documents, els edificis. Els arxius són espais de memòria individual i col·lectiva, testimonis de la història, de la societat, de la ciència, de l'esport i de la ciutadania al llarg del temps. Són espais on hi ha dipositada la 'veritat oficial' de les administracions en el decurs del temps, però també espais de contrast perquè guarden la memòria 'menys oficial' en els fons d'associacions, de persones, d'empreses, notaries, etc.

Des d'aquesta perspectiva, l'obligació d'un país és preservar-los amb la màxima cura, posant tots els instruments necessaris per a conservar-los, tractar-los, tractar-los, accedir-hi i difondre'ls. L'arxiu, per tant, més enllà d'altres accepcions, és un gran contenidor, un espai on es guarden els documents amb la màxima seguretat en tots els significats de la paraula. Quan hom pensa en com protegim els documents analògics —els digitals tenen algunes singularitats en la seva preservació— els professionals de l'arxivística expliquem que hi ha tres grans capes de protecció d'un document. La primera capa de protecció la conformen la camissa de paper de conservació quan es necessari o estàndard en la majoria de casos, i la carpeta que agrupa i protegeix, per exemple, els documents d'un expedient. La segona capa és l'arxivador que és un element simbòlic i representatiu de l'arxiu de documents en suport analògic (paper, pergami, fotografia, plànols, etc.) amb diferents qualitats i especificacions segons el tipus de suport que cal preservar. I la tercera capa, finalment, seria l'edifici amb accions en els dipòsits i les mesures integrals de l'edifici. El canvi climàtic és una realitat i els arxius no estan exempts dels seus efectes. Els nous equipaments i també els més antics s'han d'adaptar a aquesta nova realitat climàtica i han d'incorporar els elements

Dipòsit de l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre

tècnics necessaris per reduir-ne l'impacte en la conservació dels documents i promoure l'ús d'energies renovables en els arxius.

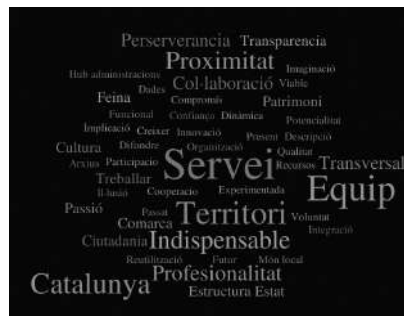
Tanmateix els arxius no són mers contenidors, sinó que són espais vius, amb sales de treball, de consulta i polivalents per exposicions, conferències i altres activitats. Els edificis, per tant, han de considerar, en el procés de disseny i construcció, aquesta voluntat de servei públic i de treball científic i metòdic. Un dels grans reptes dels arxius de la XAC és incrementar la presència ja molt important dels estudiants de tots els nivells educatius en els diferents programes de treball en els quals estan implicats centres educatius i arxius. Les 273 activitats escolars realitzades el 2022 i els casi 500 treballs de recerca són dos exemples del que suposa aquesta acció educativa promoguda pels arxius i centres escolars de forma conjunta.

Alumnes fent el treball de recerca de batxillerat a l'Arxiu Comarcal del Vallès Occidental – Arxiu històric de Terrassa.

Naixement i consolidació del la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya

La Xarxa d'Arxius Comarcals fou ideada per la Mancomunitat de Catalunya fa més de 100 anys. La Generalitat republicana se'n va començar a plantejar la implementació a partir de l'any 1932, amb Agustí Duran i Sanpere (1887– 1975) amb la creació de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera. Però la dictadura va estroncar la implantació i va ser en el Congrés de Cultura Catalana (1975 – 1977), que amb la voluntat de preparar la normalització política i cultural de Catalunya, es va recuperar la idea de la divisió comarcal, heretada del període republicà, i es va proposar la XAC com el model territorial òptim per una gestió eficaç i de proximitat a la ciutadania i a les administracions pel que fa al patrimoni documental del país. Així doncs, la Xarxa d'Arxius Comarcals (XAC) reneix el 1982, al poc temps de la reinstauració de la Generalitat.

Núvol sobre els valors de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya

La Xarxa es basa en valors de lideratge, o co lideratge en alguns àmbits, en polítiques d'arxius i gestió documental i centre de referència local i comarcal. Però sobretot una Xarxa de país, de proximitat (km.0), en la qual tota la diversitat queda representada en una estructura que garanteix proximitat al mateix temps que s'apliquen polítiques corporatives i homogènies impulsades pel Departament de Cultura. La proximitat garanteix un servei eficient i eficaç al mateix temps que sostenible que fuig de models extrems, i probablement irracionals, pocs eficients i gens sostenibles, com la concentració provincial o un sistema en el qual cada municipi disposi d'arxiu.

Els arxius comarcals de l'Alta Ribagorça i les Garrigues.

En aquest context històric i tècnic és van dissenyar els dos arxius comarcals. L'Alta Ribagorça i les Garrigues reclamaven al Govern de Catalunya la construcció dels dos arxius en compliment de la Llei 10/2001, d'arxius i gestió de documents. I així, després de diferents etapes, l'any 2018 es van començar a posar les bases per construir-los. Primer, es va acordar amb els respectius ajuntaments del Pont de Suert i les Borges Blanques uns espais per a ubicar-los i seguidament el Departament de Cultura va promoure la redacció del projecte bàsic i executiu corresponent. En segon lloc es va aconseguir el finançament que va assumir totalment el Departament de Cultura i es van signar els respectius convenis de construcció amb l'assignació de les plurianulitats pressupostàries corresponents. L'any 2020 s'havia de donar el tret de sortida a la fase final de construcció, però la pandèmia va posposar l'inici de les obres que no van començar fins l'any 2021. Actualment, els dos arxius han finalitzat la fase de construcció i equipament, tot esperant que durant els propers mesos s'inaugurin.

Arxiu Comarcal de l'Alta Ribagorça

L'arxiu s'ubica al Palau Abacial i disposa d'una situació privilegiada al casc antic de la vila, amb molt protagonisme, gràcies al seu campanar, dintre de la façana que configura el poble a la vora est del riu Noguera Ribagorçana. Aquesta és una aposta del Departament de Cultura

Arxiu Comarcal de l'Alta Ribagorça

Arxiu Comarcal de l'Alta Ribagorça. Punt de distribució de l'aerotèrmia

en la rehabilitació d'edificis patrimonials per a usos d'equipaments públics, tot i les dificultats evidents que suposa la transformació i adequació d'aquests tipus d'edificis patrimonials en arxius. Tanmateix, aquest aspecte forma part del repte del projecte de l'Arxiu Comarcal a l'Alta Ribagorça.

L'equipament té 600,88 m2 de superfície i 1.400 metres lineals de capacitat dels dipòsits. Consta de planta baixa amb tres plantes en un bloc, i dues plantes allotjades al volum del campanar. La planta baixa (accés) i tercera (sala de consulta) estan obertes

al públic i les plantes primera i segona allotjaran els dipòsits d'arxiu i seran d'accés restringit. La planta quarta, ja en el volum de la torre-campanar està reservada per a les instal·lacions de l'edifici. Un dels aspectes innovadors és que l'edifici compta amb un sistema de climatització per aerotèrmia amb la voluntat de generar un sistema sostenible i amb menys consum energètic. El sistema permet utilitzar l'energia emmagatzemada en forma de calor en l'aire ambient per escalfar o refredar l'arxiu de la forma més sostenible. Els sistemes d'aerotèrmia redueixen el

consum i les emissions de CO₂, i utilitzen una font inesgotable d'energia.

Arxiu Comarcal de les Garrigues

L'arxiu es planteja en planta baixa i primer pis, té una superfície de 1.292 m² i una capacitat de 6.000 metres lineals. És un centre que compleix amb els requeriments tecnològics per garantir la preservació i la difusió del patrimoni sense perdre la seva funció cultural i social de servei a la comarca amb amplis espais públics com són la sala polivalent, per al desenvolupament de conferències

A planta baixa, se situa la part vinculada a l'ús públic, la qual cosa facilita l'accés i la seva funcionalitat; també hi ha la resta de programa d'ús intern per a la gestió de l'arxiu. Els documents, un cop realitzats els treballs previs, seran arxivats al volum superior, en un gran contenidor que es projecta més enllà dels límits de la planta baixa, en una ruta que es formalitza d'acord al protocol que han de seguir els documents per poder ser degudament arxivats: recepció, desinfecció, tria, classificació i arxiu. Per altra banda, l'organització de

preventives en matèria de preservació i sostenibilitat d'aquest arxiu ha estat la construcció d'un voladís dissenyat per reduir l'impacte del sol que al mateix temps garanteix màxima llum natural a l'interior. L'ombra redueix substancialment l'impacte solar i amb altres elements addicionals en els aïllaments de l'edifici es redueix el consum d'energia.

En aquest arxiu, es cedirà un espai al Centre d'Estudis de les Garrigues, tal com fan molts arxius comarcals que promouen les sinèrgies amb els centres d'estudis locals i comarcals. Aquesta acció suposa un clar benefici mutu, una acció molt més eficient d'impuls de la cultura i un clar exemple de les aliances imprescindibles per promoure la Cultura arreu del país. Allà on aquesta sinergia funciona, l'arxiu millora el seu servei i els centres d'estudis són molt més sòlids.

Arxiu Comarcal de les Garrigues

Sistema de protecció impacte llum solar a Arxiu Comarcal de les Garrigues

o exposicions, i una sala de consulta amb capacitat per a 16 persones. L'edifici, de fet, ha estat concebut sota les premisses de mínim manteniment i màxim ús, per tal de donar cabuda a altres activitats sense interferir en el correcte funcionament de l'Arxiu.

L'edifici segrega les circulacions internes de les dels visitants, que conflueixen en aquells punts de recepció que graviten al centre de l'equipament i que permeten un òptim funcionament.

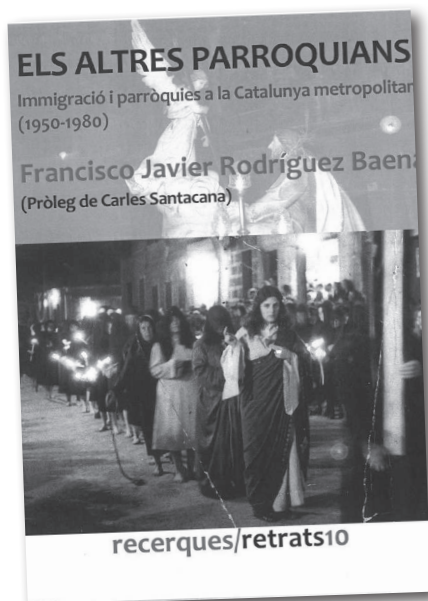
Un dels aspectes remarcables des del punt de vista de les actuacions

Conclusions

Amb aquestes dos arxius s'assoleix el mapa d'arxius comarcals que permet una consulta homogènia, presencial i de qualitat. En els arxius de la XAC es pot accedir a més de 580 fons municipals, 140 fons notariaus, 150 fons de la Generalitat de Catalunya, més de 600 fons judicials, 1.450 fons personal i patrimonials o els 2.400 fons d'associacions o empresa, entre d'altres, i a més de les 2 milions de pàgines de premsa històrica local i comarcal digitalitzada. Ara, amb les dues inauguracions, s'inicia el camí de dotar de contingut a aquests arxius. Sortosament comptem amb el suport de les administracions, centres d'estudis i ciutadania. Volem que siguin arxius de la gent, de les persones, dels investigadors, dels estudiants, dels mestres, de les administracions. Volem oferir un servei de qualitat i per aquest motiu esperem comptar amb la col·laboració i implicació de tothom. La clau de l'èxit d'un arxiu la tenen, especialment, les persones, els usuaris i les usuàries dels arxius. Les administracions, i no és un tema menor, tenim l'obligació de fer que l'arxiu comarcal funcioni com un servei de qualitat a la comarca.

ENRIC COBO BARRI

CAP DEL SERVEI DE COORDINACIÓ DE LA
XARXA D'ARXIVS COMARCALS

RODRÍGUEZ BAENA, Francisco Javier. *Els altres parroquians. Immigració i parròquies a la Catalunya metropolitana (1950-1980)*. Recerques / Retrats, 10. Centre d'Estudis de L'Hospitalet de Llobregat, 2022. ISBN 978-84-948236-4-0.

La qüestió de la immigració de mitjans del segle XX a Catalunya és un tema candent que continua aixecant debats sovint més 'apassionats' que 'apassionants'. Encara més si recordem les primeres notícies i reportatges amb motiu de la manifestació independentista del 2012, quan l'objectiu de les càmeres i les plomes eren aquells catalans, antics immigrants —quan es deixa de ser un immigrant?— i els seus fills, als quals miraven per copsar quina seria la seva reacció davant l'onada abassegadora d'estelades i de «desafecció» amb Espanya, la paraula que va fer servir el president Montilla —un dels andalusos que va venir a Catalunya a mitjans del segle XX— per descriure el que estava passant.

Per analitzar aquest fenomen històric i social —i econòmic!— han sortit desenes o centenars d'obres d'història, assajos o novel·les que, amb més o menys encert, reflexionen sobre l'arribada de més d'un milió de persones a Catalunya al llarg de dues dècades procedents de la resta d'Espanya. I, per contribuir en tot aquest

oceà d'informació, recentment s'ha publicat el llibre *Els altres parroquians: immigració i parròquies a la Catalunya metropolitana (1950-1980)*, una obra que reflexiona sobre paper que van jugar les parròquies en la integració d'aquests nouvinguts, amb el rerefons de la reeixida cita candeliana que serveix per encapçalar la investigació. Aquest llibre, editat pel Centre d'Estudis de L'Hospitalet amb el suport del Memorial Democràtic i la Diputació de Barcelona, és fruit del Treball de Final de Màster (TFM) que l'autor, Francisco Javier Rodríguez, va presentar al Màster d'Història Contemporània i Món Actual de la Universitat de Barcelona.

La gènesi de la investigació té a veure amb un record de l'autor, una imatge familiar que li fa reflexionar sobre les maneres de viure la fe dels 'autòctons' i els migrants. La investigació se submergeix en una temàtica relativament poc estudiada, i es pregunta, entre altres, si les parròquies van funcionar com un element integrador dels nouvinguts.

KARINA SÁIZ

DD.AA. *Mollet, cronistes, papers i lletres. Fonts documentals, recerca, publicacions i producció literària*. Col·lecció Vicenç Plantada, 14. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès, 2022. ISBN 978-84-946556-7-6

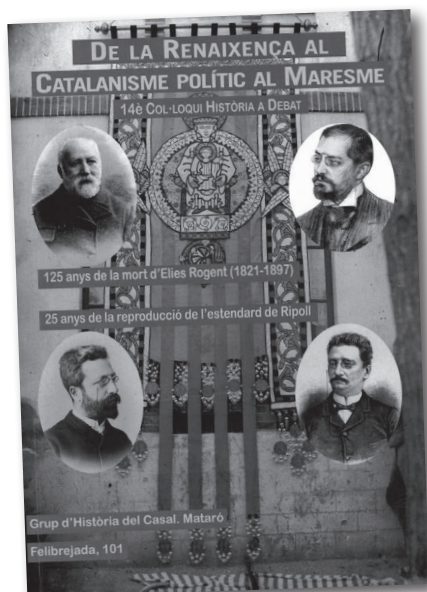
Aquest volum, el número catorze de la col·lecció Vicenç Plantada, recull les ponències de les XXII Jornades del Centre d'Estudis Molletans, que van tenir lloc, de manera telemàtica a causa de la pandèmia per la covid-19, del 16 de febrer al 4 de març de 2021. Aquí trobareu quinze articles que suposen un veritable viatge per la història del coneixement i la producció literària de Mollet. Una recerca pacient i meticulosa que aporta informació inèdita i endreça i analitza una ingent quantitat d'informació que de ben segur esdevindrà una obra de consulta obligatòria per a futures investigacions.

Entre d'altres, i sempre en clau molletana, trobareu quins són els primers documents, imatges i llibres coneguts; com funcionen els nostres arxius i quins són els seus fons; qui van ser els primers estudiosos que es van interessar per la recerca local; què han aportat i què ens queda per saber... També descobrireu a partir de quin moment "de les lletres es fa art" i quina és la producció literària actual.

Els articles que configuren el volum són obra de tretze autors (Glòria Arimon, Joan Armangué, Jordi Bertran, M. Rosa Boada, Oriol Fort, Dolors González, Antoni Isarch, Jaume Noró, Xavier Pérez, David Santos, M. Àngels Suárez, Pepa Ventura i Jaume Vilaginés), entre els qui es compten arxivers, escriptors, filòlegs, geòlegs, historiadors, historiadors de l'art, humanitòlegs i mestres. La coordinació de les Jornades i l'edició del volum ha estat a cura de Jordi Bertran, director del Centre d'Estudis Molletans, i és encapçalada per la presentació de Mireia Dionís Calé, alcaldessa i presidenta del Centre d'Estudis Molletans.

La Col·lecció Vicenç Plantada naixia l'any 1996 amb la voluntat d'aprofundir i divulgar, de manera rigorosa i alhora entenedora, recerques sobre temàtiques monogràfiques dins de l'àmbit territorial molletà i baixvallesà.

JORDI BERTRAN

DD.AA. *Felibrejada*. Num. 101. De la Renaixença al catalanisme polític al Maresme. Grup d'Història del Casal. Mataró, 2022. DL B-6404-97

El 14è Col·loqui Història a Debat, organitzat pel Grup d'Història del Ca-

sal de Mataró, es va centrar en el pas *De la Renaixença al catalanisme polític al Maresme*. En el número 101 de *Felibrejada* es recullen les diferents ponències i comunicacions i un bloc d'articles de temes diversos fora de l'àmbit estricte del Col·loqui.

La ponència d'Agàpit Borràs i Plana i Mariona Gallifa Rosanas, després de glossar la figura d'Elies Rogent, l'anomenat "arquitecte de la Renaixença", tot analitzant la seva obra, presenta una proposta pedagògica a partir de l'Eix Rogent-Gaudí. El trajecte que uneix els edificis emblemàtics dels dos arquitectes a Mataró, la Nau Gaudí (1878) i la Presó (1851), permet fer un recorregut per l'arquitectura del segle XIX principis del XX a Mataró: Miquel Garriga Roca, Elies Rogent, Antoni Gaudí, Josep Puig i Cadafalch, Josep Goday o Eduard Ferrés i Puig.

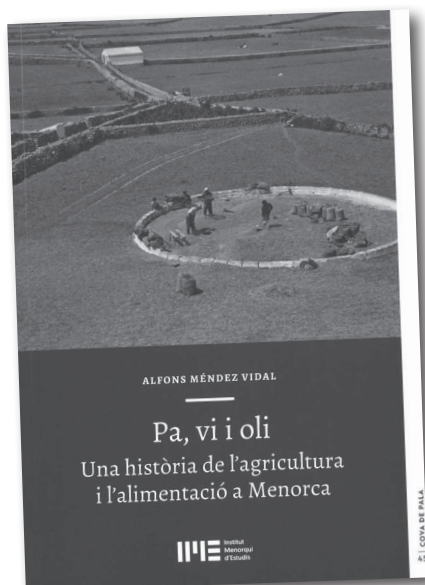
La difusió territorial de l'ideari del catalanisme és el centre d'interès de la ponència de Jaume Vellvehí i Altimira que va desgranant els protagonistes de la Renaixença al Maresme

i les plataformes de difusió ideològica. El repàs d'entitats, publicacions, persones i activitats, amb les seves interrelacions, dona una visió de conjunt de la penetració i difusió del catalanisme a la comarca.

Carles Saiz i Xiqués i Esteve Mach i Bosch, es centren en Lluís Domènech i Montaner i Josep Puig i Cadafalch. Saiz incideix en la trajectòria política de Domènech, vinculat a Canet de Mar i màxim artífex de la Unió Catalanista i de les Bases de Manresa. Esteve Mach repassa la trajectòria de Puig i la seva actuació al capdavant de la Mancomunitat. El contrast d'ambdues figures, coincidents en molts aspectes de les seves trajectòries i alhora confrontades personalment, arrodoneix el recorregut proposat en el Col·loqui culminat en l'obra de la Mancomunitat.

Completen el volum les comunicacions i els articles de tema lliure sobre inquisició, arqueologia i patrimoni, entre força d'altres.

JAUME VELLVEHÍ ALTIMIRA

MÉNDEZ VIDAL, Alfons. *Pa, vi i oli. Una història de l'agricultura i l'alimentació a Menorca*. Cova de Pala, 45. Institut Menorquí d'Estudis. Maó, 2022. ISBN 978-84-15291-88-6

En l'actualitat, el camp menorquí està ocupat per les pastures que alimenten immensos ramats de vaques,

que proporcionen un excel·lent formatge, el qual ha esdevingut una de les senyes d'identitat de l'illa. Tanmateix, aquesta situació és ben recent. L'illa de Menorca forma part de la gran comunitat mediterrània, també pel que fa a la gastronomia, i en el curs dels segles han estat els aliments de la tríada mediterrània —pa, vi i oli— els que han tingut un paper central en la dieta dels menorquins.

En aquest volum Alfons Méndez (Maó, 1967), economista i membre de l'Institut Menorquí d'Estudis que ha centrat els seus estudis en l'agricultura de Menorca i les relacions entre l'economia, la història i la societat, analitza la importància que ha tingut a l'illa la producció, el comerç i el consum del blat —i els conreus i la ramaderia que van prendre rellevància al seu costat—, la viticultura —minoritària a finals del segle XVII i notable a partir de la incorporació a la Corona britànica—, i l'olivera —un arbre present però amb grans dificultats per difondre's per la nostra illa.

Méndez estableix quatre grans períodes de l'agricultura menorquina segons el predomini dels productes: blat i ovelles (1300-1700), blat i vi (1701-1851), blat i vaques (1852-1954) i l'especialització formatgera (1955-2020). La quantitat de dades estudiades que ofereix, permeten obtenir amb rigorositat una visió global de l'agricultura i l'alimentació menorquines a través dels segles.

El llibre ofereix un capítol final amb un recorregut sobre l'agricultura, l'alimentació i la gastronomia menorquines de la mà les diferents narracions que trobam en la literatura de viatges d'autors estrangers que visitaren l'illa els segles XVIII, XIX i XX, i les publicaren als seus països respectius, en què ens descriuen un panorama suggeridor de l'abast de la dieta mediterrània a la nostra illa.

ÒSCAR BAGUR

EDITOR DEL L'INSTITUT MENORQUÍ D'ESTUDIS

novetats bibliogràfiques

AROMIR MASAGUER, Fidel; MORÉ AGUIRRE, David. *El poeta amarat de Tossa. Antologia d'obra i vida de Manuel Vilà Dalmau (Manlleu 1887 – Tossa 1954)*. Centre d'Estudis Tossencs. Tossa de Mar, 2023. ISBN 978-84-123337-0-1

BORRÀS ATIENZA, Josep. *El protestantisme a Menorca. Història d'una dissidència*. Cova de Pala, 46. Institut Menorquí d'Estudis. Maó, 2022. ISBN 978-84-15291-90-9

DD.AA. *Aguaites. Revista d'investigació i assaig*. Núm. 45. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta. Ondara, 2022. ISSN 0214-2619

DD.AA. *Annals de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud*. Núm. 11. Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud. Alaquàs, 2022. DL V-4839-2002

DD.AA. *Anuari del Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell*. Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell. Cubelles, 2022. ISSN 2014-7619

DD.AA. *Bastida*. Núm.7. Fedines PV. Alaquàs, 2022. ISSN 2659-7691

DD.AA. *Butlletí del Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí - Centre d'Estudis Rubinencs*. Núm. 85. Grup de Col·laboradors del Museu de Rubí - Centre d'Estudis Rubinencs. Rubí, 2022. ISSN 1130-8125

DD.AA. *Cooperació Catalana*. Núm. 470. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2023. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana*. Núm. 471. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2023. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana*. Núm. 472. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2023. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana*. Núm. 473. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2023. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana*. Núm. 474. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2023. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana*. Núm. 475. Fundació Roca Galès. Barcelona, 2023. ISSN 1133-8415

DD.AA. *El pou del vernís*. Núm. 73. Grup d'Estudis d'Esplugues. Esplugues de Llobregat, 2023. DL B-16145-2000

DD.AA. *El Sot de l'Aubó*. Núm. 83. Marçal Sans i el comerç canetenc amb Cadis. Centre d'Estudis Canetencs. Canet de Mar, 2023. ISSN 2013-6285

DD.AA. *Fonts*. Núm. 93. Semblances d'en Lluís Serra. Llorenç Soldevila, in memoriam. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell. Argentona, 2023. ISSN 1887-9381

DD.AA. *Fonts*. Núm. 94. Quina cultura ens portarà el nou Ajuntament?. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell. Argentona, 2023. ISSN 1887-9381

DD.AA. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 134. Museu Arxiu de Santa Maria Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró, 2022. ISSN 0212-9248

DD.AA. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 135. Museu Arxiu de Santa Maria Centre d'Estudis Locals de Mataró. Mataró, 2023. ISSN 0212-9248

DD.AA. *Gausac*. Núm. 55. Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat del Vallès. Sant Cugat del Vallès, 2022. ISSN 1139-6830

DD.AA. *Ibix*. Núm. 12. Pobles abandonats i eficiència territorial. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès / Institut Ramon Muntaner. Ripoll, 2022. ISSN 1696-1250

DD.AA. *Ker*. Núm. 17. Grup de Recerca de Cerdanya. Puigcerdà, 2022

DD.AA. *La Resclosa*. Num. 26. Centre d'Estudis del Gaià. Vila-rodona, 2022. ISSN 2385-4642

DD.AA. *L'Erol*. Núm. 154. Monestirs en temps moderns (s. XVI – XIX). Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga, 2022. ISSN 0212-445

DD.AA. *L'Erol*. Núm. 155. Medicina rural. Àmbit de Recerques del Berguedà. Berga, 2023. ISSN 0212-445

DD.AA. *Lo Floc*. Núm. 241. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar. Riudoms, 2022. ISSN 2014-4830

DD.AA. *Lo Floc*. Núm. 242. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar. Riudoms, 2022. ISSN 2014-4830

DD.AA. *Materials del Baix Llobregat*. Núm. 25. El turisme al Baix Llobregat. Turisme km.0 i altres escrits. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat, 2022. ISSN 2382-4235

DD.AA. *Mestall*. Núm. 52. Associació d'Història Rural. Girona, 2022. ISSN 2462-5345

DD.AA. *Miscel·lània d'estudis santjustencs*. Núm. 26. Centre d'Estudis Santjustencs. Sant Just Desvern, 2023. ISBN: 9788493915483

DD.AA. *Modilianum. Revista d'estudis del Moianès*. Núm. 67. Associació Cultural Modilianum. Moia, 2022. ISSN 1130-1252

DD.AA. *Notes*. Núm. 38. Centre d'Estudis Molletans. Mollet del Vallès, 2023. ISSN 1578-6009

DD.AA. *Papers dels Ports de Morella*. Núm. 7. Centre d'Estudis dels Ports. Morella, 2022. ISSN 1697-4409

DD.AA. *Ponències*. Núm. 26. Centre d'Estudis de Granollers. Granollers, 2022. ISSN 1137-9626

DD.AA. *Pou del vernís*. Núm. 74. Grup d'Estudis d'Esplugues. Esplugues de Llobregat, 2023. ISSN 1137-9626

DD.AA. *Quaderns d'estudi*. Núm. 36. Centre d'Estudis de L'Hospitalet. L'Hospitalet de Llobregat, 2022. ISSN 2013-9691

DD.AA. *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*. Núm. 82. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 2022. ISSN 0212-1921

DD.AA. *Quaderns de la Selva*. Núm. 33 - 34. Centre d'Estudis Selvatans. Santa coloma de Farners, 2022. ISSN 1130-1708

DD.AA. *Querol. Revista cultural de Cerdanya*. Núm. 31. Grup de Recerca de Cerdanya. Puigcerdà, 2022. ISSN 2696-2373

DD.AA. *Temps de Franja*. Núm. 156. Iniciativa cultural de la Franja. Calaceit, 2023. ISSN 1695-7709

DD.AA. *Temps de Franja*. Núm. 157. Iniciativa cultural de la Franja. Calaceit, 2023. ISSN 1695-7709

DD.AA. *37è Cicle de Conferències 2021. 100 anys de la insulina. 100 anys de la coronació de la Mare de Déu de Meritxell*. Societat Andorrana de Ciències. Andorra la Vella, 2022. ISBN 978-99920-61-65-7

DURAN i SUÀREZ, Jordi. *L'altra guerra. La patrutlla antifeixista de Móra la Nova en la revolució social de 1936*. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. Móra la Nova, 2022. ISBN 978-84-09-42676-8

MENGUAL CANTÓ, Carlos. *Els Camacho d'Oliva i el Senyoriu de la Llosa*. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina alta / Ajuntament de la Llosa de Matxó. Ondara, 2022. ISBN 978-84-123086-3-1

MOLL MARQUÈS, Marc ; CAMPS EXTREMERA, Antoni. *Les plantes de Menorca. Noms i usos*. Recerca, 10. Institut Menorquí d'Estudis. Maó, 2022. ISBN 978-84-15291-89-3

PRAT FORGA, Josep Mª ; PUJOL GINESTA, Salvador. *Els termenals, camins i fonts de Prats i San-sor. Un viatge cap a mitjans del segle XX*. Institut d'Estudis Ceretans. Puigcerdà, 2023. ISBN 978-84-09-48317-4

ROCA ROSELL, Antoni / JORDI TALTAUULL, Marta / TORRES, Lluís (Coords). *Pasqual Calbó i Cal-dés. Obra científica*. Vol. II. Física experimental i matemàtica. Institut Menorquí d'Estudis, Consell Insular de Menorca, Institut d'Estudis Catalans, Universitat de les Illes Balears, Institut d'Estudis Balears, Institut d'Indústries Culturals de les Illes Balears. Maó / Barcelona / Palma, 2022. ISBN 978-84-15291-86-2

SERRA ROTÉS, Rosa; ARTERO TRASERRA, Josep. *Puig-reig i la seva gent en temps de la II República (1931-1936)*. Ajuntament de Puig-reig i Àmbit de Recerques del Berguedà. Puig-reig, 2022. ISBN 978-84-09-42175-6

VALLDEPÉREZ LLEIXÀ, Josep. *Amposta. Un viatge a la profunditat del passat*. Onada Edicions - Institut d'Estudis Comarcals del Montsià. Benicarló, 2023. ISBN 978-84-19606-36-5

VILLANUEVA MARGALEF, Maria (coord.). *L'educació de persones adultes. Cinquanta anys de l'Escola de Can Serra*. Col·lecció Josepina Gómez Olivares, 14. Centre d'Estudis de L'Hospitalet. L'Hospitalet de Llobregat, 2022. ISBN 978-84-948236-6-4

Centres i instituts d'estudis adherits a la CCEPC

1. Agrupació Cultural Vila-seca (Vila-seca)
2. Àmbit de Recerques del Berguedà (Berga)
3. Amics de Besalú i el seu Comtat (Besalú)
4. Amics de la Seu Vella (Lleida)
5. Amics del Castell de Gelida (Gelida)
6. Amics del Museu de Palledà (Palledà)
7. Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus (Santes Creus)
8. Arxiu Festiu Catalunya. Fundació Privada (Barcelona)
9. Associació CMES (Barcelona)
10. Associació Cultural Baixa Segarra (Santa Coloma de Queralt)
11. Associació Cultural del Matarranya (Calaceit)
12. Associació Cultural "Modilianum" (Moià)
13. Associació d'Amics de Sant Magí de la Brufaganya i el seu entorn (Santa Coloma de Queralt)
14. Associació de Cultura del Comú de Particulars (La Pobla de Segur)
15. Associació de Festes de la Plaça Nova (Barcelona)
16. Associació d'Estudis Torellonencs (Torelló)
17. Associació d'Història Rural (Girona)
18. Associació Grup de Recerca de Cerdanya (Puigcerdà)
19. Associació Juvenil La Llar de la Recerca (Torrelles de Foix)
20. Associació Miranda (Figueres - El Soler)
21. Associació Poble Vell de Corbera d'Ebre (Corbera d'Ebre)
22. Associació Recerques. Història, economia, cultura (Barcelona)
23. Associació Xarxa de Patrimoni Rural Ecomuseu del Blat (Tona)
24. Ateneu Popular de Calonge (Calonge)
25. Centre de Recerca Històrica del Poble-sec - CERHISEC (Barcelona)
26. Cercle de Recerques i Estudis "Mogoda" (Santa Perpètua de Mogoda)
27. Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)
28. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell (Argenton)
29. Centre d'Estudis - Arxiu Vilabesòs (Barcelona)
30. Centre d'Estudis Beguetans (Begues)
31. Centre d'Estudis Cadaquesencs (Cadaqués)
32. Centre d'Estudis Cambrilencs (Cambrils)
33. Centre d'Estudis Canetencs (Canet de Mar)
34. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (Banyoles)
35. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat)
36. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (Ripoll)
37. Centre d'Estudis Comarcals del Segrià (Arlés de Lleida)
38. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (Igualada)
39. Centre d'Estudis d'Altafulla (Altafulla)
40. Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró (Mataró)
41. Centre d'Estudis d'Avià (Avià)
42. Centre d'Estudis de Castellar. Arxiu d'Història (Castellar del Vallès)
43. Centre d'Estudis de Gavà (Gavà)
44. Centre d'Estudis de Granollers (Granollers)
45. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Montblanc)
46. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre (Flix)
47. Centre d'Estudis de les Garrigues (Les Borges Blanques)
48. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (l'Hospitalet de Llobregat)
49. Centre d'Estudis de l'Hospitalet de l'Infant (l'Hospitalet de l'Infant)
50. Centre d'Estudis de Sant Cebrià (Sant Cebrià de Vallalta)
51. Centre d'Estudis del Bages (Manresa)
52. Centre d'Estudis del Gaià (Vila-rodon)
53. Centre d'Estudis del Priorat (Torroja)
54. Centre d'Estudis del Voltreganès (Sant Hipòlit de Voltregà)
55. Centre d'Estudis dels Ports (Morella)
56. Centre d'Estudis de Subirats (Subirats)
57. Centre d'Estudis d'Isona i Conca Dellà (Isona)
58. Centre d'Estudis d'Ulldecona (Ulldecona)
59. Centre d'Estudis Esteve Albert Corp (Dosrius)
60. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (Terrassa)
61. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias (Barcelona)
62. Centre d'Estudis Lacetans (Solsona)
63. Centre d'Estudis Llacunencs (La Llacuna)
64. Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner (Canet de Mar)
65. Centre d'Estudis Locals d'Alaior - Fórum 3r Mil·lenni (Alaior)
66. Centre d'Estudis "Lo Lliscó" (Mas de Barberans)
67. Centre d'Estudis Martorellencs (Martorell)
68. Centre d'Estudis Molletans (Mollet del Vallès)
69. Centre d'Estudis Mont-roigencs (Mont-roig del camp)
70. Centre d'Estudis Planers (Santa Bàrbara)
71. Centre d'Estudis Ribagorçans (Benavarrí)
72. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" (Riudoms)
73. Centre d'Estudis Rubinencs (Rubí)
74. Centre d'Estudis Santjustencs (Sant Just Desvern)
75. Centre d'Estudis Selvatans (la Selva del Camp)
76. Centre d'Estudis Selvatans (Santa Coloma de Farners)
77. Centre d'Estudis Seniençs (la Sénia)
78. Centre d'Estudis Sinibald de Mas (Torredembarra)
79. Centre d'Estudis Tossencs (Tossa de Mar)
80. Centre de Documentació. Ecomuseu dels Ports (Horta de Sant Joan)
81. Centre de Lectura de Reus (Reus)
82. Centre de Recerques del Pla d'Urgell "Mascançà" (Mollerussa)
83. Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà (Montblanc)
84. Centre Picasso d'Orta - Associació UNESCO (Horta de Sant Joan)
85. Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona (Tarragona)
86. Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (Cerdanyola)
87. Col·lectiu El Brogit (Castellbell i el Vilar)
88. Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya (Os de Balaguer)
89. Consell Cultural de les Valls d'Aneu (Esterri d'Aneu)
90. Esbart Català de Dansaires (Barcelona)
91. Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (Alaquàs)
92. Fundació Arnau Mir de Tost (Ager)
93. Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell)
94. Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs (Lleida)
95. Fundació Roca i Galès (Barcelona)
96. Grup d'Estudis Cubellencs (Cubelles)
97. Grup d'Estudis d'Esplugues (Esplugues de Llobregat)
98. Grup d'Estudis Locals (Sant Cugat del Vallès)
99. Grup d'Estudis Sitgetans (Sitges)
100. Grup d'Investigació i Història de Sant Quirze (Sant Quirze del Vallès)
101. Grup de Recerca de Cervelló (Cervelló)
102. Grup de Recerca Folklorica d'Osona (Folgueroles)
103. Grup de Recerques de les Terres de Ponent (Sant Martí de Maldà)
104. Grup d'Història del Casal (Mataró)
105. Institut d'Estudis Balearics (Palma de Mallorca)
106. Institut d'Estudis Ceretans (Puigcerdà)
107. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Ondara)
108. Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud (Alaquàs)
109. Institut d'Estudis Comarcals del Montsià (Amposta)
110. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (Ontinyent)
111. Institut d'Estudis del Baix Cinca (Fraga)
112. Institut d'Estudis del Baix Empordà (Sant Feliu de Guíxols)
113. Institut d'Estudis Eivissencs (Eivissa)
114. Institut d'Estudis Empordanesos (Figueres)
115. Institut d'Estudis Gironins (Girona)
116. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilafranca del Penedès)
117. Institut d'Estudis Vallencs (Valls)
118. Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Girona)
119. Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell (Adrall)
120. Institut Menorquí d'Estudis (Maó)
121. L'Espitllera Fòrum d'Estudis Segarrencs (Florejats)
122. Museu Arxiu de Santa Maria - Centre d'Estudis Locals de Mataró (Mataró)
123. Músics per la Cobla (Sabadell)
124. Obra del Ballet Popular (Barcelona)
125. Observatori Sociodemogràfic de les Terres de Lleida (Lleida)
126. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (Olot)
127. Patronat d'Estudis Osonencs (Vic)
128. Societat Andorrana de Ciències (Andorra la Vella)
129. Societat Arqueològica Lul·liana (Palma de Mallorca)
130. Societat Catalana d'Història Cultural (Barcelona)
131. Societat d'Estudis de la Verneda de Sant Martí (Barcelona)
132. Taller d'Història de Gràcia. Centre d'Estudis (Barcelona)
133. Taller d'Història del Clot - Camp de l'Arpa (Barcelona)
134. Terra dels Avis (Elna)
135. Tot Història Associació Cultural (Barcelona)

FRONTISSA

Edita:

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Carrer del Carme, 47 (IEC) • 08001 BARCELONA
Tel. 933 248 585 ext 131 • Fax 932 701 180 • ccepc@iec.cat • www.ccepc.cat

Coordinació:

Josep Santesmases i Ollé

Consell de Redacció:

Josep Alavedra, Jaume Bosch, Josep M. Contel, Narcís Figueras, Oriol Fort, M. Carme Jiménez,
Jaume Mascaró, Manel Pastor, Marcel Poblet i Francesc Viso

Dipòsit legal: T-730-2001 - Composició i impressió: Gràfiques del Matarranya. Calaceit

Amb el suport de:

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Diputació de Girona

Diputació de Lleida
La força dels municipis

Generalitat
de Catalunya